

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
Federalni zavod za programiranje razvoja

Lakoća poslovanja 2016. Bosna i Hercegovina

Mjerenje kvalitete i efikasnosti

Poređenje poslovne regulative domaćih kompanija u 189 zemalja

Sarajevo, oktobar 2015. godine

SADRŽAJ

UVOD	2
O Lakoći poslovanja	3
Promjene u izračunu indikatora Lakoće poslovanja	6
POSLOVNO OKRUŽENJE – ZBIRNA OCJENA BiH	9
POČETAK POSLOVANJA.....	16
DOBIVANJE GRAĐEVINSKE DOZVOLE	21
PRIKLJUČENJE ELEKTRIČNE ENERGIJE	27
REGISTRACIJA IMOVINE	32
MOGUĆNOST KREDITIRANJA	38
ZAŠTITA INVESTITORA.....	42
PORESKA POLITIKA.....	46
MEĐUNARODNA TRGOVINA.....	50
IZVRŠENJE UGOVORA.....	52
RIJEŠAVANJE NESOLVENTNOSTI	56
REGULACIJA TRŽIŠTA RADA	59
ZBIRNA OCJENA I RANGIRANJE LAKOĆE POSLOVANJA.....	63

UVOD

Lakoća poslovanja analizira koliko je lako, prema važećoj zakonskoj regulativi zemalja, lokalnom poduzetniku otvoriti malo ili srednje preduzeće. Dokument mjeri i prati promjene propisa koje utiču na 11 područja životnog ciklusa preduzeća: osnivanje preduzeća, dobivanje građevinskih dozvola, priključenje električne energije, registraciju imovine, mogućnost kreditiranja, zaštitu investitora, poresku politiku, međunarodnu trgovinu, izvršenje ugovora, rješavanje nesolventnosti i zapošljavanje radnika.

Lakoća poslovanja predstavlja kvantitativne pokazatelje o poslovnoj regulativi i zaštiti imovinskih prava koji su uporedivi sa 189 zemalja. Set podataka pokriva 47 zemalja u podsaharskoj Africi, 32 u Latinskoj Americi i na Karibima, 25 u Istočnoj Aziji i na Pacifiku, 25 u Istočnoj Europi i Centralnoj Aziji, 20 na Bliskom istoku i Sjevernoj Africi i 8 u Južnoj Aziji, kao i 32 OECD zemlje. Pokazatelji se koriste za analizu ekonomskih rezultata kao i potvrdu da su reforme uspjele, u kojim oblastima su provedene i zašto.

Ovaj ekonomski profil predstavlja pokazatelje Lakoće poslovanja za Bosnu i Hercegovinu koji su uporedivi sa drugim

zemljama. Podaci u ovom izvještaju datiraju od 1. juna 2015 (osim pokazatelja vezanih za poreze, koji pokriva period januar-decembar 2014.)

Metodologija Lakoće poslovanja se ne bavi svim područjima poslovanja i ima neka ograničenja. Područja koja su važna za poslovanje kao što su blizina velikih tržišta, kvalitet usluga infrastrukture (osim onih koji se odnose na spoljnu trgovinu i dobivanje električne energije), sigurnost imovine od pljačke i krađe, transparentnost javnih nabavki, makroekonomski uslovi ili temeljna snaga institucija, nisu predmet direktnog proučavanja Lakoće poslovanja. Pokazatelji se odnose na lokalna preduzeća sa ograničenom odgovornošću koja posluju u najvećim poslovnim gradovima. S obzirom da su korištene standardne pretpostavke u prikupljanju podataka, poređenja i mjerila vrijede u svim analiziranim ekonomijama. Podaci ne govore samo o poteškoćama u poslovanju, nego pomažu identifikovati izvor tih poteškoća podržavajući kreatore politika u osmišljavanju neophodnih reformi.

Cjelokupan izvještaj je dostupan na web stranici <http://www.doingbusiness.org>.

O Lakoći poslovanja

Lakoća poslovanja 2016 uvodi neke izmjene u odnosu na prošlogodišnji izvještaj. Izmjene se prvenstveno odnose na nove mjere kvalitete koje su uvedene u neke indikatore. Također, promjene se odnose i na proširen skup podataka za indikator regulacije tržišta rada koje se odnose na kvalitet radnog mjesta.

Sve ovo bilo je neophodno iz razloga što su istraživanja u toku godine, koja se odnose na stvaranje poslovnog okruženja, pokazala da privatne kompanije, posebno mala i srednja preduzeća imaju veliki uticaj na stvaranje novih radnih mjesta, što u konačnici utiče i na ekonomiju cijele zemlje. No i dalje, rast i efikasnost malih preduzeća ograničeni su brojnim faktorima, uključujući pristup finansiranju, nedostatak upravljačkih i tehnoloških kapaciteta i najvažnije, kvalitetom poslovnog okruženja.

Lakoća poslovanja ne obuhvata makroekonomsku stabilnost, antikorupcijsku politiku, antimonopolsku politiku, veličinu tržišta i neke druge sfere koje su jako važne za uspostavljanje temelja održivog rasta.

Lakoća poslovanja mjeri nekoliko dimenzija poslovnog okruženja koje se odnose na lokalna preduzeća i daju kvantitativne pokazatelje o indikatorima navedenim u tabeli.

Šta mjeri Lakoća poslovanja - 11 oblasti poslovnog okruženja	
Indikator	Šta mjeri indikator
Osnivanje preduzeća	Procedure, vrijeme, troškove i minimalni početni uplaćeni kapital za osnivanje društva sa ograničenom odgovornošću
Dobivanje građevinske dozvole	Procedure, vrijeme, troškove kako bi se izvršile sve formalnosti za dobivanje dozvole za izgradnju objekta
Priključenje električne energije	Procedure, vrijeme, troškove kako bi se objekat priključio na električnu mrežu, pouzdanost napajanja električnom energijom i troškove potrošnje el. energije
Registracija imovine	Procedure, vrijeme, troškove kako bi se izvršio prenos imovine i kvalitet sistema zemljišne administracije
Mogućnost kreditiranja	Sistem kreditnih informacija i Zakon o hipotekama
Zaštita manjinskih investitora	Prava manjinskih vlasnika u transakcijama sa povezanim pravnim licima i prava u korporativnom upravljanju
Poreska politika	Isplate, vrijeme i ukupnu poresku stopu za kompaniju kako bi ispoštovale sve poreske obaveze
Međunarodna trgovina	Vrijeme i troškove izvoza proizvoda koji ima komparativnu prednost i uvoz auto dijelova
Izvršenje ugovora	Vrijeme i troškove za rješavanje komercijalnog spora i kvalitet sudskih procesa
Rješavanje nesolventnosti	Vrijeme, troškove, ishod i stopu povrata sredstava u rješavanju nesolventnosti i jačinu indeksa zakonskog stečajnog okvira
Regulacija tržišta rada	Fleksibilnost u propisima o zapošljavanju i kvalitet radnog mjesta

Koje su promjene u LAKOĆI POSLOVANJA?

- Ovogodišnji izvještaj Lakoće poslovanja obuhvata promjene u 5 od 10 osnovnih setova indikatora. Dio promjena se naslanja na prošlogodišnje izmjene koje imaju za cilj proširiti fokus indikatora kojim se nastojalo uz efikasnost regulative, staviti naglasak i na njezinu kvalitetu, ali istovremeno i proširiti indikatore koji mjere kvalitet regulative sa dobrim praksama u oblasti koju pokrivaju.
- U ovogodišnjem izvještaju, novi pokazatelji kvalitete su dodati u 4 seta indikatora: dobivanje građevinskih dozvola, priključenje električne energije, registraciju imovine i izvršenje ugovora. Slijedeći izvještaj za 2017. godinu će sadržavati promjene poreske politike.
- Nova poboljšanja pokazuju da efikasnost i kvalitet idu jedno sa drugim. Ekonomije koje imaju jednostavnije, brže i jeftinije procese u priključenju električne mreže, imaju tendenciju boljeg i pouzdanijeg napajanja energijom. Prenos imovine je mnogo lakši i brži u zemljama koje imaju dobar sistem zemljišne administracije. Tamo gdje je izgradnja objekata jednostavnija postoje kvalitetniji građevinski propisi.
- Informacione tehnologije predstavljaju dobar dio poslovne regulative. Poslednjih godina, Lakoća poslovanja je zabilježila 50 reformi u poboljšanju online alata za regulatorne procese.
- U poslednjih godinu dana, 122 ekonomije su provele najmanje po jednu regulatornu reformu koja se prati u Lakoći poslovanja.
- Od ove godine, Lakoća poslovanja se mjeri na osnovu udaljenosti od granične vrijednosti.

Dobre prakse u poslovnim propisima su napredovale u indikatorima lakoće poslovanja od 2003. godine kada su prvi put predstavljene. Zabilježene su promjene, kao naprimjer u novim tehnologijama koje su transformisale način interakcije vlada sa građanima i poslovnim zajednicama. Taj novi razvoj događaja je stvorio potrebu da se proširi i ažurira metodologija Lakoće poslovanja. Iako se svake godine izvještaj prilagođava novim promjenama, ovogodišnje izmjene se odnose na suštinska poboljšanja. Većina ih je inspirisana preporukama Nezavisne komisije Lakoće poslovanja i širim konsultacijama dugogodišnje saradnje sa Svjetskom bankom, vladama zemalja i privatnim sektorom.

Pregled promjena

Poboljšana su 3 područja: izračun rangiranja lakoće poslovanja, širenje uzorka na drugi grad u velikim ekonomijama i širenje obima seta indikatora. Neke od promjena podrazumijevaju prekid serije podataka u dosadašnjim izvještajima i mogu uticati na uporedivnost podataka tokom vremena. Za mogućnost kreditiranja, na primjer, promjene indeksa snage zakonskih prava su toliko značajne da se ne može izvršiti uporedivost sa prethodnim godinama. Sa druge strane, svi ostali indikatori, uključujući

mogućnosti kreditiranja su preračunati u odnosu na prethodnu godinu tako da postoje barem dvije godine uporedivih podataka. Osim toga, budući da se većina promjena u metodologiji odnosi na dodavanje novih indikatora, umjesto revidiranja postojećih, podaci za više od 90% već postojećih pokazatelja, ostaju uporedivi tokom vremena. Svi podaci dostupni su na web stranici Lakoće poslovanja.

Promjene izračuna rangiranja

Lakoća poslovanja nastavlja da objavljuje rangiranje po ocjenama, ali u ovom dokumentu rangiranje je bazirano na temelju udaljenosti od granične vrijednosti rezultata umjesto na postotnom rangiranju. Udaljenost od granične vrijednosti je rezultat mjerenja performansi ekonomije u odnosu na najbolje regulatorne prakse pokazujući tako jaz između performansi svake ekonomije i najboljih mogućih performansi svakog indikatora.

Za indekse, kao što su zakonska prava (koji se kreće od 0 do 12), granica je postavljena na najboljem teoretskom rezultatu (u ovom slučaju 12), čak iako niti jedna ekonomija ne doseže taj nivo. Za većinu ostalih indikatora granica je postavljena na najnižoj ocjeni koja se najčešće bilježi u praksi, na primjer kod broja procedura potrebnih za pokretanje biznisa.

Izuzetak je stopa povrata sredstava u rješavanju nesolventnosti, gdje je granica postavljena na najvišoj vrijednosti kao i u slučaju ukupne porezne stope za koju je granica već bila postavljena. Rangiranje na osnovu udaljenosti od granične vrijednosti je u uskoj vezi sa rangiranjem na osnovu procentualnog ranga. Razlika je u tome što rangiranje od granične vrijednosti bilježi više informacija od procentualnog ranga jer pokazuje, ne samo kako su ekonomije rangirane, nego i koliko su udaljene jedna od druge. Ekonomije sa većim odstupanjima u raznim područjima imaju nepovoljniji položaj prema udaljenosti od granične vrijednosti nego u odnosu na procentualno rangiranje. One sa relativno boljim rezultatima u nekim područjima gdje nema velikih razlika u indikatorima po zemljama, kao što je početak poslovanja, također imaju tendenciju nižeg rangiranja od granične udaljenosti.

Kao primjer mogu se navesti dvije zemlje kako bi se lakše objasnila razlika u načinu izračunavanja. U izvještaju Lakoće poslovanja 2014, Obala Slonovače je imala rang raspona između 115 i 173 u 8 od 10 područja i rang od 88 i 95 u ostala 2 područja. Ovakva ocjena je razultirala 167. mjestom po procentualnom rangiranju u ukupnoj lakoći poslovanja. U slučaju kada bi se ocjene prilagodile udaljenosti od granične vrijednosti, sa istim podacima Obala slonovače bi zauzimala 153. mjesto. Upravo taj visoki rang bi bio rezultat malih promjena u mnogim područjima.

Za Mongoliju bi se mogao navesti drugačiji scenarij. U istom izvještaju iz 2014.g. ona je imala rang raspona između 22 i 181, čak je bila rangirana u top 40 ekonomija u 4 područja, a u poslednjih 60 zemalja u 3 područja. Njen ukupni rezultat prema procentualnom rangiranju je bio

76. U slučaju kada bi se ocjene prilagodile udaljenosti od granične vrijednosti, sa istim podacima Mognolija bi zauzimala 94. mjesto. Upravo taj niski rang bi bio rezultat velikih promjena u mnogim područjima.

Proširivanje uzorka gradova

Od prvog izvještaja Lakoća poslovanja je fokusirana na najveći poslovni grad jedne ekonomije, uzimajući ga kao referencu za cijelokupnu zemlju. Ovisno o indikatoru i veličini ekonomije takav način prikupljanja podataka može biti ograničavajući sa stanovišta rezultata na području cijele zemlje. Kako su lokalni izvještaji Lakoće poslovanja pokazali do sada, indikatori mjerenja procedura, vremena i troškova (kao što je npr. dobivanje građevinske dozvole) imaju tendenciju da variraju u gradovima jedne ekonomije mnogo više nego indikatori koji se odnose na zakonodavstvo širom zemlje (kao što su npr. zaštita manjinskih investitora ili rješavanje nesolventnosti). Osim toga, ova ograničenja su važnija u većim ekonomijama, gdje veći poslovni grad predstavlja manji udio u ukupnoj ekonomiji zemlje i onim sa većom regionalnom raznolikosti u poslovnoj praksi.

Kako bi se rješio ovaj problem, Lakoća poslovanja je proširila uzorak gradova velikih ekonomija koje imaju više od 100 miliona stanovnika. Danas takvih ekonomija ima 11 u svijetu: Bangladeš, Brazil, Kina, Indija, Indonezija, Japan, Meksiko, Nigerija, Pakistan, Ruska Federacija i SAD. Za sve ove ekonomije, pored najvećeg grada, uzorak obuhvata i drugi najveći grad.

Promjene u izračunu indikatora Lakoće poslovanja

Registracija imovine

Registracija imovine predstavlja niz mjera, procedura, vremena i troškova kako bi se izvršio prenos imovine sa jednog lica na drugo ocjenjujući efikasnost sistema zemljišne administracije. U ovogodišnjem izvještaju indikator je proširen kako bi obuhvatio pouzdanost i transparentnost informacija, geografsku pokrivenost sistema zemljišne administracije, kao i sporove oko rješavanja zemljišnih pitanja.

Osiguravanje pouzdanosti ovih podataka je ključna funkcija sistema zemljišne administracije. Kako bi se osigurala učinkovitost ovog sistema, novi indikatori će pratiti prakse prikupljanja, registrovanja, čuvanja i obrade informacija o vlasničkim parcelama i imovinskim pravima. Posebna pažnja će se obratiti na pouzdanost podataka kao i ujedinjenja, standardizacije i sinhronizacije podataka različitih izvora, kao i postavljanje potrebne informatičke i druge opreme kako bi se smanjio rizik od grešaka.

Indikator registracija imovine će također pružati podatke koji omogućavaju poređenje transparentnih standarda zemljišne administracije diljem svijeta. Novi podaci će bilježiti koje zemljišne informacije su dostupne javnosti, da li su procedure i transakcije o nekretninama transparentne i da li su informacije o naknadama javnih usluga lako dostupne.

Pored toga, ovaj indikator će mjeriti razinu pokrivenosti koja će biti ostvarena registracijom imovine i sistemom mapiranja. Sistem zemljišne administracije koji ne pokriva cijeli teritorij zemlje nije u mogućnosti da garantuje zaštitu imovinskih prava u područjima gdje nedostaje institucionalnih informacija o zemljištu. Rezultat toga je dvostruki sistem, sa formalnim i neformalnim zemljišnim tržištem. Kako bi bile primjenjive, sve transakcije moraju biti javno potvrđene i registrovane.

Konačno, time bi se osigurala komparativna analiza sistema zemljišne administracije svih analiziranih ekonomija svijeta.

Indeks kvaliteta sistema zemljišne administracije sa rasponom ocjene od 0 do 30 čini četvrtinu ocjene udaljenosti od granične vrijednosti u registraciji imovine.

Dobivanje građevinskih dozvola

Dosadašnji indikator dobivanja građevinskih dozvola mjerio je procedure, vrijeme i troškove neophodne kako bi preduzeće dobilo sve potrebne dozvole za izgradnju jednostavnog objekta u gradu u kojem posluje i izvršilo uknjižbu imovine kako bi se ona mogla koristiti ili prenositi na druga lica. Ove godine indikator je proširen sa indeksom kontrole kvalitete izgradnje čime je proširen na dobre prakse u građevinskim regulacijama. Promjene se odnose na važne probleme u izgradnji sa kojima se suočava zajednica. Jedna od njih je i potreba za jasnim pravilima kako bi se osiguralo da se reguliranjem gradnje ispunjava funkcija pružanja zaštite javnosti od moguće neispravne gradnje. Građevinski propisi moraju biti prihvatljivi i promjenljivi kako bi išli u korak sa razvojem zemlje i tehnologije. Kako bi se sve to postiglo, novi indikator će bilježiti koliko jasno građevinski propisi određuju uvjete za dobivanje građevinskih dozvola i koliko su isti lako dostupni.

Također, indikator će mjeriti efikasnost inspekcijskog sistema. Pravilan inspekcijski nadzor je ključni faktor za osiguravanje javne sigurnosti. On daje sigurnost da je izgrađeni objekat u skladu sa sigurnosnim standardima, čime smanjuje rizik od nedostataka. Zahtjeve predloženih planova koje pregledaju stručna lica prije početka izgradnje, mogu smanjiti rizik od nastanka mogućih problema. Novi indikator kontrole kvalitete koji će imati raspon ocjene od 0 do 15 će pokrivati kvalitetu kontrole u 3 faze: prije, u toku i nakon izgradnje.



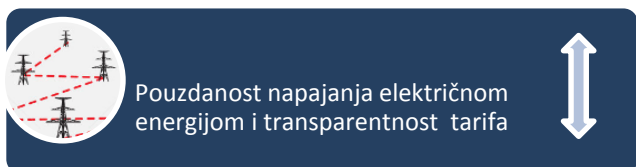
- Jasna i dostupna pravila
- Kontrola kvalitete prije izgradnje
- Kontrola kvalitete u izgradnji
- Kontrola kvalitete nakon izgradnje
- Odgovornost i režim osiguranja
- Stručne dozvole za izgradnju

Slika 1. Što je uključeno u indikator dobivanja građevinskih dozvola

Priključenje električne energije

Postojeći indikator priključenja električne energije mjeri učinkovitost postupka priključenja objekta na elektro mrežu, kao i vrijeme i troškove priključenja. Međutim, iza ovog kompleksnog sistema i visokih troškova priključenja, neadekvatno ili nepouzdana napajanje, također predstavlja prepreku i ograničenje poslovanja posebno u razvijenim ekonomijama.

Novi indikator će uključivati procjenu pouzdanosti opskrbe električnom energijom, tako što će mjeriti trajanje i učestalost prekida napajanja. Iako prikupljanje ovih podataka predstavlja izazov, upravo kompanije koje pružaju ove usluge moraju imati pouzdane podatke kako bi i same vršile kvalitetan monitoring.



Slika 2. Šta je uključeno u inikator priključenja el.energije

Poreska politika

Dosadašnji indikator poreske politike mjeri poreze i doprinose koje preduzeće srednje veličine mora da plati u toku jedne kalendarske godine, kao i administrativno opterećenje plaćanja poreza i doprinosa. Dosadašnji indikator mjeri samo administrativni teret vezan za pripremu, arhiviranje i plaćanje 3 glavne kategorije poreza (porez na dobit, porez na potrošnju i oporezivanje rada). No, postupak nakon podnošenja prijave

uključuje porezne revizije, povrate poreza kao i porezne žalbe koje, također mogu predstavljati administrativno opterećenje kompaniji. Stoga je ovogodišnji indikator proširen na mjere koje uključuju i postupak nakon podnošenja prijave.

Izvršenje ugovora

Dosadašnji indikator izvršenja ugovora mjeri postupak, vrijeme i troškove koji su potrebni da se riješi spor između dvije kompanije. Indikator je usmjeren na mjerenje učinkovitosti sistema privrednog prava bez direktnog uplitanja pravosudnog sistema u rješavanje sporova. Ovogodišnji indikator je proširen tako da pokrije aspekte sudske infrastrukture i kvalitete, fokusirajući se na dobro upostavljene prakse koje promoviraju kvalitetno i efikasno rješavanje privrednih sporova.

Kako bi se to utvrdilo, novi indikator prati postojanje posebno specijaliziranih privrednih sudova ili odjela, mogućnosti dobrovoljnih posredovanja (arbitraža), iznosa provizija u sudskom postupku, dostupnost arbitraža, raspolaganje imovinom u istražnom postupku, mogućnost odlaganja postupka, zakonska ograničenja u broju mogućih odlaganja i mogućnost prisustva javnosti u slučaju presuda komercijalnih sporova.

Također, novi indikator mjeri efikasnost suda kao i mogućnost prijavljivanja pritužbi elektronskim putem, praćenje slučaja, postojanje pripremnog ročišta kao dio sistema upravljanja predmetom kao i to da li je cijeli proces moguće obaviti elektronskim putem.



Slika 3. Šta je uključeno u indikator izvršenje ugovora

Rangiranje zemalja po lakoći poslovanja u 2016. godini

Rang	Zemlja	Granična ocjena	Rang	Zemlja	Granična ocjena	Rang	Zemlja	Granična ocjena
1	Singapore	87.34	64	Jamaica	67.27 ↑	127	Cambodia	55.22 ↑
2	New Zealand	86.79 ↑	65	Bahrain	66.81 ↑	128	Maldives	55.04
3	Denmark	84.40 ↑	66	Kosovo	66.22 ↑	129	West Bank and Gaza	54.83 ↑
4	Korea, Rep.	83.88	67	Kyrgyz Republic	66.01 ↑	130	India	54.68 ↑
5	Hong Kong SAR, China	83.67 ↑	68	Qatar	65.97 ↑	131	Egypt, Arab Rep.	54.43 ↑
6	United Kingdom	82.46 ↑	69	Panama	65.74	132	Tajikistan	54.19 ↑
7	United States	82.15	70	Oman	65.40 ↑	133	Mozambique	53.98 ↑
8	Sweden	81.72 ↑	71	Bhutan	65.21 ↑	134	Lao PDR	53.77 ↑
9	Norway	81.61 ↑	72	Botswana	64.98 ↑	135	Grenada	53.46 ↑
10	Finland	81.05 ↑	73	South Africa	64.89	136	Palau	53.43
11	Taiwan, China	80.55 ↑	74	Tunisia	64.88 ↑	137	Guyana	51.83
12	Macedonia, FYR	80.18 ↑	75	Morocco	64.51 ↑	138	Pakistan	51.69 ↑
13	Australia	80.08	76	San Marino	64.21 ↑	139	Tanzania	51.62 ↑
14	Canada	80.07 ↑	77	St. Lucia	64.20 ↑	140	Marshall Islands	51.58
15	Germany	79.87 ↑	78	Tonga	64.13	141	Malawi	51.03 ↑
16	Estonia	79.49 ↑	79	Bosnia and Herzegovina	63.71 ↑	142	Côte d'Ivoire	50.93 ↑
17	Ireland	79.15 ↑	80	Malta	63.70 ↑	143	Burkina Faso	50.81 ↑
18	Malaysia	79.13 ↑	81	Guatemala	63.49 ↑	143	Mali	50.81 ↑
19	Iceland	78.93 ↑	82	Saudi Arabia	63.17 ↑	145	Papua New Guinea	50.74 ↑
20	Lithuania	78.88 ↑	83	Ukraine	63.04 ↑	146	Ethiopia	49.73 ↑
21	Austria	78.38 ↑	84	Brunei Darussalam	62.93 ↑	147	Sierra Leone	49.69 ↑
22	Latvia	78.06 ↑	84	China	62.93 ↑	148	Micronesia, Fed. Sts.	49.67
23	Portugal	77.57 ↑	86	El Salvador	62.76 ↑	149	Kiribati	49.50
24	Georgia	77.45 ↑	87	Uzbekistan	62.60 ↑	150	Togo	49.03 ↑
25	Poland	76.45 ↑	88	Fiji	62.58 ↑	151	Gambia, The	48.99 ↑
26	Switzerland	76.04 ↑	88	Trinidad and Tobago	62.58	152	Burundi	48.82 ↑
27	France	75.96 ↑	90	Vietnam	62.10 ↑	153	Senegal	48.57 ↑
28	Netherlands	75.94	91	Dominica	61.44 ↑	154	Comoros	48.22 ↑
29	Slovak Republic	75.62 ↑	92	Uruguay	61.21 ↑	155	Zimbabwe	48.17 ↑
29	Slovenia	75.62 ↑	93	Dominican Republic	61.16 ↑	156	Suriname	47.69 ↑
31	United Arab Emirates	75.10 ↑	94	Vanuatu	61.08 ↑	157	Bolivia	47.47 ↑
32	Mauritius	75.05 ↑	95	Seychelles	61.05 ↑	158	Benin	47.15 ↑
33	Spain	74.86 ↑	96	Samoa	60.70 ↑	159	Sudan	46.97 ↑
34	Japan	74.72	97	Albania	60.50	160	Niger	46.37 ↑
35	Armenia	74.22 ↑	97	Zambia	60.50	161	Iraq	46.06
36	Czech Republic	73.95 ↑	99	Nepal	60.41 ↑	162	Gabon	45.99
37	Romania	73.78 ↑	100	Paraguay	60.19	163	Algeria	45.72 ↑
38	Bulgaria	73.72 ↑	101	Kuwait	60.17 ↑	164	Madagascar	45.68 ↑
38	Mexico	73.72 ↑	101	Namibia	60.17 ↑	165	Guinea	45.54 ↑
40	Croatia	72.71 ↑	103	Philippines	60.07 ↑	166	Sao Tomé and Príncipe	45.50 ↑
41	Kazakhstan	72.68 ↑	104	Antigua and Barbuda	59.70	167	Myanmar	45.27 ↑
42	Hungary	72.57 ↑	105	Swaziland	59.10 ↑	168	Mauritania	44.74 ↑
43	Belgium	72.50 ↑	106	Bahamas, The	59.00 ↑	169	Nigeria	44.69 ↑
44	Belarus	72.33 ↑	107	Sri Lanka	58.96 ↑	170	Yemen, Rep.	44.54 ↑
45	Italy	72.07 ↑	108	Kenya	58.24 ↑	171	Djibouti	44.25 ↑
46	Montenegro	71.85 ↑	109	Indonesia	58.12 ↑	172	Cameroon	44.11 ↑
47	Cyprus	71.78 ↑	110	Honduras	58.06 ↑	173	Timor-Leste	44.02
48	Chile	71.49 ↑	111	St. Vincent and the Grenadines	57.91 ↑	174	Bangladesh	43.10 ↑
49	Thailand	71.42 ↑	112	Solomon Islands	57.86 ↑	175	Syrian Arab Republic	42.56
50	Peru	71.33	113	Jordan	57.84 ↑	176	Congo, Rep.	41.88 ↑
51	Russian Federation	70.99 ↑	114	Ghana	57.69 ↑	177	Afghanistan	40.58
52	Moldova	70.97 ↑	114	Lesotho	57.69 ↑	178	Guinea-Bissau	40.56 ↑
53	Israel	70.56	116	Brazil	57.67 ↑	179	Liberia	40.19 ↑
54	Colombia	70.43 ↑	117	Ecuador	57.47 ↑	180	Equatorial Guinea	40.03
55	Turkey	69.16	118	Iran, Islamic Rep.	57.44 ↑	181	Angola	39.64 ↑
56	Mongolia	68.83 ↑	119	Barbados	56.85	182	Haiti	39.56 ↑
57	Puerto Rico (U.S.)	68.73	120	Belize	56.83 ↑	183	Chad	38.22 ↑
58	Costa Rica	68.55 ↑	121	Argentina	56.78	184	Congo, Dem. Rep.	38.14 ↑
59	Serbia	68.41 ↑	122	Uganda	56.64 ↑	185	Central African Republic	36.26 ↑
60	Greece	68.38 ↑	123	Lebanon	56.39	186	Venezuela, RB	35.51
61	Luxembourg	68.31	124	St. Kitts and Nevis	55.83 ↑	187	South Sudan	34.78
62	Rwanda	68.12	125	Nicaragua	55.78 ↑	188	Libya	31.77
63	Azerbaijan	67.80 ↑	126	Cabo Verde	55.54 ↑	189	Eritrea	27.61 ↑

Source: Doing Business database.

POSLOVNO OKRUŽENJE – ZBIRNA OCJENA BiH

Za kreatore politika koji pokušavaju poboljšati poslovno ekonomsko regulatorno okruženje, neophodno je poređenje sa regulatornim okruženjem drugih zemalja. Lakoća poslovanja daje zbirni rang lakoće poslovanja na osnovu pokazatelja koji utvrđuju mjere i standardne propise tokom životnog ciklusa domaćih malih i srednjih preduzeća. Zemlje su rangirane od 1 do 189. Lakoća poslovanja 2016 predstavlja rezultate 2 agregirane mjere: rezultat udaljenosti granične vrijednosti i rang lakoće poslovanja. Rangiranje zemalja se utvrđuje sortiranjem rezultata na osnovu udaljenosti od granične vrijednosti, zaokruženim na dvije decimale. Udaljenost zemalja od granične vrijednosti prikazano je na skali od 0 do 100, gdje 0 predstavlja najlošije rezultate, a 100 predstavlja najbolju graničnu ocjenu.

Rangiranje po lakoći poslovanja poredi zemlje jednu sa drugom dok rezultati udaljenosti od granice mjere performanse zemlje u odnosu na najbolju regulatornu praksu i pokazuju apsolutnu udaljenost u odnosu na najbolje rezultate u svakom od indikatora lakoće poslovanja.

Kada se gleda u odnosu na prethodne godine, rezultat udaljenosti od granične vrijednosti pokazuje koliko se regulatorno okruženje za lokalne poduzetnike, promijenilo tokom godina u apsolutnom iznosu, dok rangiranje po lakoći poslovanja može pokazati samo koliko se regulatorno okruženje promijenilo u odnosu na druge zemlje.

10 oblasti koje su uključene u indeks Lakoće poslovanja 2016 su: osnivanje

OCJENA BiH

Region: Istočna Europa & Centralna Azija

Kategorija prohoda: Gornji srednji prihod

Stanovništvo: 3.824.746

¹BNP po stanovniku (US\$): 4.770

DB2016 rang: 79

DB2015 rang: 82*

Promjena u rang: 3

DB2016 rang - ocjena: 63,71

DB2015 rang - ocjena: 63,36

Promjena ocjene: 0,35

* DB 2015 rangiranje se ne podudara sa prošlogodišnjim publikovanim izvještajem jer su obuhvaćene izmjene i korekcije u rezultatima i metodologiji.

¹ BNP – bruto nacionalni proizvod predstavlja novostvorenu vrijednost privrednih subjekata jedne zemlje čiji su vlasnici državljani te zemlje (domaći privrednici), uključujući i novostvorenu vrijednost koju su ostvarili domaći vlasnici preduzeća u inostranstvu, uz umanjenje novostvorene vrijednosti koju su ostvarili strani privredni subjekti u zemlji.

preduzeća, dobivanje građevinskih dozvola, priključenje električne energije, registracija imovine, mogućnost kreditiranja, zaštita manjinskih investitora, poreska politika, međunarodna trgovina, izvršenje ugovora i rješavanje nesolventnosti.

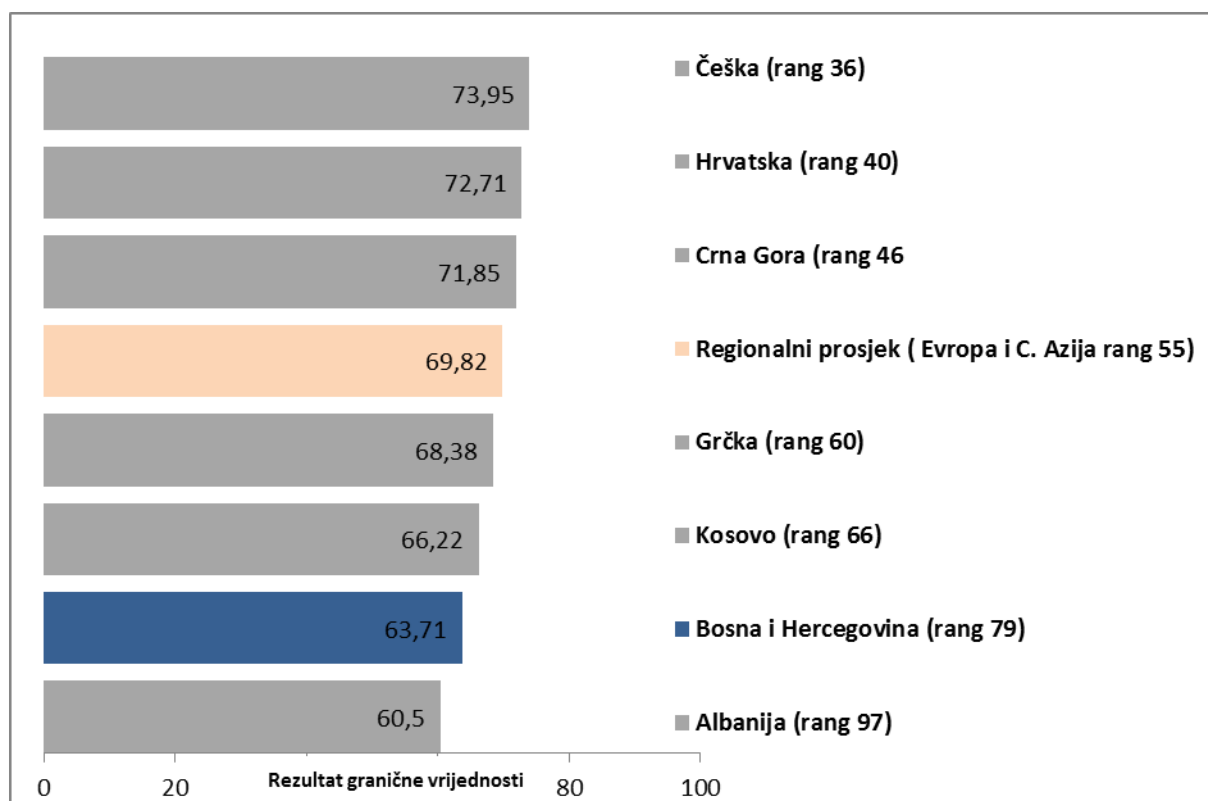
Regulacija tržišta rada (ranije indikator zapošljavanje radnika) nije uključena u ukupni ovogodišnji rang lakoće poslovanja, ali su podaci prikazani u ovogodišnjem ekonomskom profilu. Iako ovaj rang mnogo govori o poslovnom okruženju ipak ne daje cijelovitu sliku.

Rang lakoće poslovanja ne mjeri sve aspekte poslovnog okruženja koji su bitni preduzećima i investitorima ili koji utiču na konkurentnost ekonomije. Ipak, visok rang neke zemlje znači da je vlada stvorila povoljno regulatorno okruženje za rad privrednih subjekata.

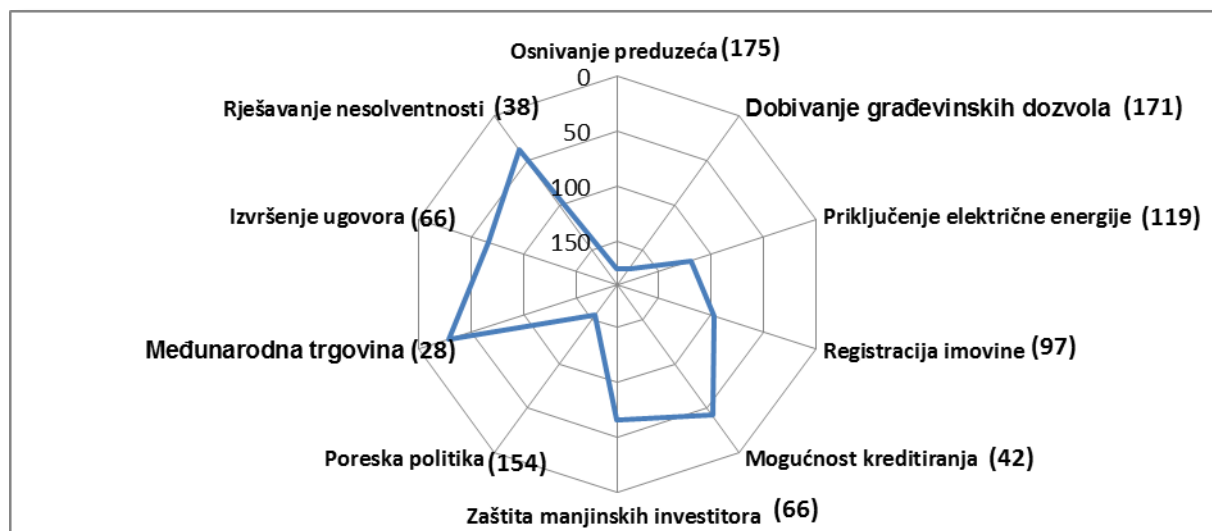
Za kreatore politika, rang ekonomije kada je lakoća poslovanja u pitanju može biti od velike koristi. Također, korisno je znati uporedivne inidikatore sa drugim ekonomijama i u odnosu na regionalni

prosje (slika 1.2.). Rangiranje zemlje (slika 1.3) po područjima i udaljenost od granične vrijednosti (slika 1.4.) daje veoma dobru i preciznu sliku lakoće poslovanja privrednih subjekata.

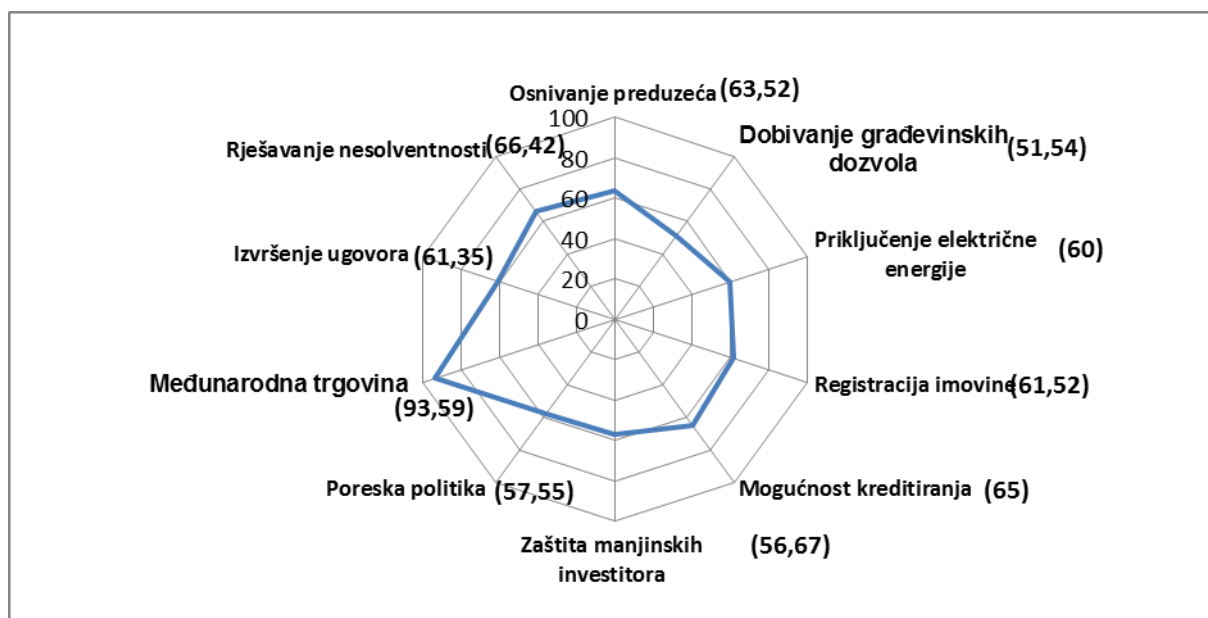
Slika 1.2. Rang BiH u poređenju sa nekim zemljama EU i okruženja



Slika 1.3. Rangiranje BiH po oblastima Lakoće poslovanja



Slika 1.4. Ocjene udaljenosti od granične vrijednost po oblastima lakoće poslovanja - BiH

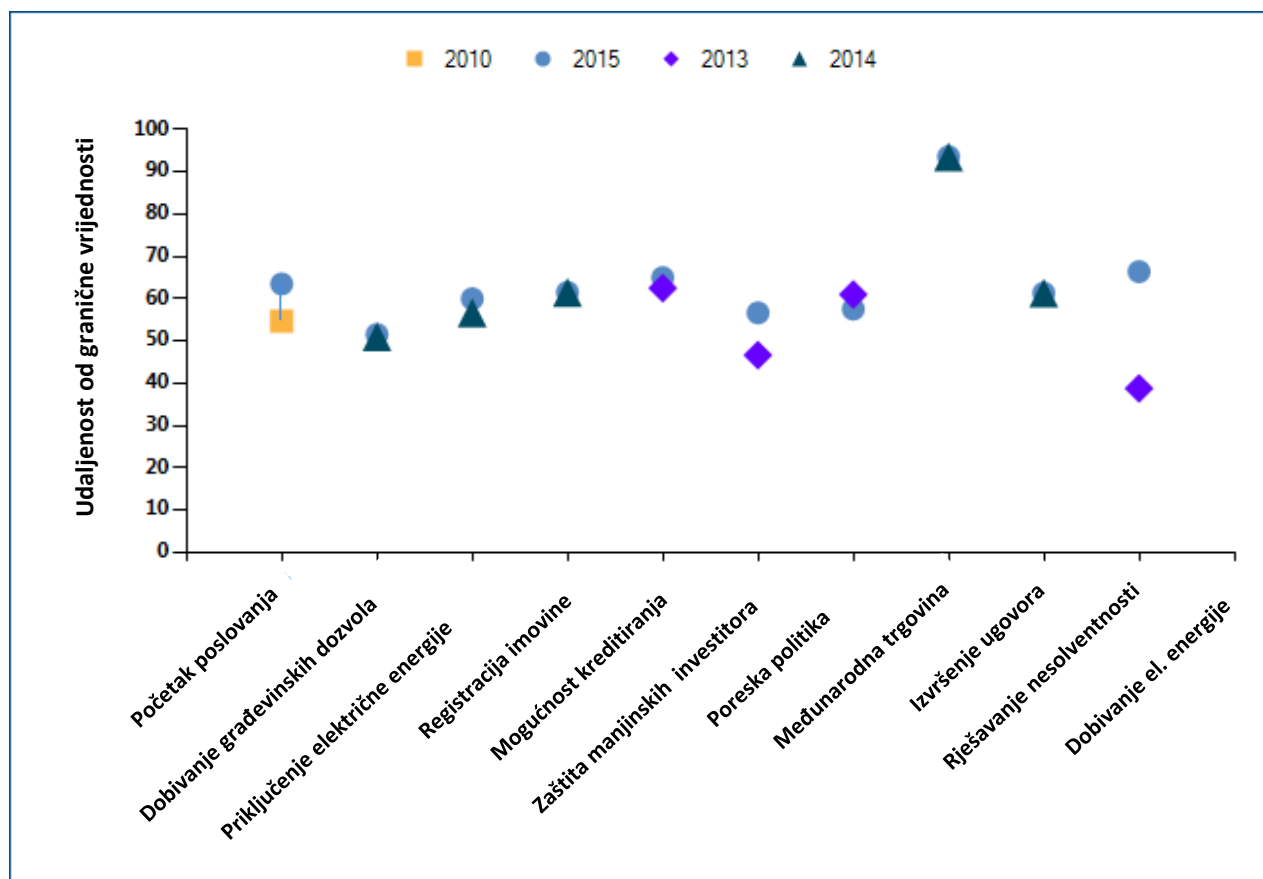


Kao što ukupan rang lakoće poslovanja govori mnogo, tako su i same promjene ranga veoma važne. Godišnje promjene u rangiranju mogu pokazati neke promjene u smislu regulative, ali su one uglavnom relativne. Ekonomski rang se može promijeniti i zbog napretka ili nazatka drugih ekonomija. Neke ekonomije koje su provele regulatorne reforme mogu da stagniraju (čak i da padnu), ukoliko ih preteknu druge čije su poslovne regulatorne reforme imale značajniji efekat mjeren po Lakoći poslovanja.

Osim toga, godišnje promjene u ukupnom rangu ne odražavaju u cjelosti promjenu poslovnog okruženja ekonomije ili promjenu stanja u određenim područjima (pojedinačni indikatori).

Upoređivanje promjene ocjene stanja po pojedinim indikatorima Lakoće poslovanja, omogućava sagledavanje napretka po pojedinim oblastima poslovnog okruženja posljednjih godina (slika 1.5).

Slika 1.5. Koliko je BiH napredovala (nazadovala) u pojedinim područjima mjerenim po Lakoći poslovanja



Napomena: Udaljenost od granične vrijednosti pokazuje koliko je u prosjeku zemlja udaljena od najboljih performansi u svakom od pokazatelja lakoće poslovanja. Indikator početka poslovanja je uporediv sa 2010. godinom, dok je metodologija mogućnosti kreditiranja, zaštite manjinskih investitora, poreske politike i rješavanja nesolventnosti izmjenjena u 2014. godini i zbog toga su podaci uporedivi samo sa 2013. godinom. Metodologija dobivanja građevinskih dozvola, registracije imovine, međunarodne trgovine, izvršenja ugovora i dobivanja električne energije je izmjenjena u 2015. godini i uporediva je samo sa 2014. godinom. Raspon ocjene granične vrijednosti je od 0 do 100, gdje 100 predstavlja najbolje performanse (granična vrijednost).

Apsolutne vrijednosti indikatora date su u tabeli 1.1. Indikatori, sami ili u usporedbi s indikatorima zemalja dobre prakse ili sa zemljama sa kojima se ekonomija poredi u regiji, mogu otkriti uska grla u velikom broju procedura, dugih kašnjenja ili visokih troškova. Takođe, mogu otkriti neočekivane prednosti u području

regulacije poslovanja - kao što je regulatorni proces osnivanja firmi i početka poslovanja koji može biti završen uz mali broj postupaka, za nekoliko dana i sa niskim troškovima. Poređenje indikatora ekonomije sa onima u prethodnoj godini može pokazati gdje značajna uska grla i dalje postoje, a gdje se smanjuju.

Tabela 1.1 Pregled indikatora Lakoće poslovanja za BiH i pojedine zemlje EU i regije

Indikator	BiH LP2016	BiH LP 2015	Albanija LP2016	Hrvatska LP2016	Češka LP2016	Grčka LP2016	Kosovo LP2016	Crna Gora LP2016	Najbolji globalni akteri LP2016
Osnivanje preduzeća (rang)	175	165	58	83	93	54	74	59	Novi Zeland (1)
Osnivanje preduzeća (ocjena)	63.52	63.43	90.09	86.21	85.23	90.7	91.34	90.08	Novi Zeland (99.96)
Procedure (broj)	12.0	12.0	6.0	7.0	8.0	5.0	5.0	6.0	Novi Zeland (1)*
Vrijeme (dana)	67.0	67.0	5.5	12.0	15.0	13.0	11.0	10.0	Novi Zeland (0.5)
Trošak (% BNP-a po stanovniku)	14.8	15.2	10.4	3.3	6.7	2.2	1.1	1.4	Slovenija (0.0)
Uplaćeni minimalni kapital (% BNP po stanovniku)	28.0	28.6	0	26.6	0	0	0	0	105 Ekonomija (0.0)*
Dobivanje građevinskih dozvola (rang)	171	170	189	129	127	60	136	91	Singapur (1)
Dobivanje građevinskih dozvola (ocjena)	51.54	50.99	0	62.65	62.73	72.63	62.04	68.58	Singapur (92.97)
Procedure (broj)	15	15	nije u praksi	19	21	18	15	9.0	5 Ekonomija (7.0)*
Vrijeme (dana)	179	179	nije u praksi	128	247	124	152	154	Singapur (26.0)
Trošak (% vrijednosti objekta)	19.3	19.7	nije u praksi	8.8	0.3	1.8	6.4	11.9	Qatar (0.0)
Kontrola kvalitete (0-15)	13	13	0	12	12	12	8,5	13	14 Ekonomija (3.0)*
Priključenje električne energije (rang)	119	131	162	66	42	47	124	163	Koreja (1)
Priključenje električne energije (ocjena)	60	56.67	43.7	75.66	81.58	80.57	59.11	43.42	Koreja (99.88)
Procedure (broj)	8	8	6	5	5	6	7	7	14 Ekonomija (3.0)*
Vrijeme (dana)	125	125	177	70	110	51	46	142	Koreja (18)
Trošak (% BNP po stanovniku)	418.3	484.4	491.4	317.1	27.6	70.0	788.5	464.8	Japan (0.0)
Pouzdanost napajanja i transparentnost tarifa (0-8)	6	5	0	5	8	7	2	0	18 Ekonomija (8.0)*

Indikator	BiH LP2016	BiH LP 2015	Albanija LP2016	Hrvatska LP2016	Češka LP2016	Grčka LP2016	Kosovo LP2016	Crna Gora LP2016	Najbolji globalni akteri LP2016
Registracija imovine (rang)	97	95	107	60	37	144	32	79	Novi zeland (1)
Registracija imovine (ocjena)	61.52	61.51	58.47	69.77	76.4	49.62	78.08	65.81	Novi zeland (94.46)
Procedure (broj)	7	7	6	5	4	10	6	6	4 Ekonomije (1)*
Vrijeme (dana)	24	24	22	62	31	20	27	69	3 Ekonomije (1.0)
Trošak (% vrijednosti imovine)	5.2	5.2	9.9	5	4	4.9	0.3	3.1	Saudijska Arabija (0.0)*
Kvalitet sistema zemljišne administracije (0-30)	12.5	12.5	16.0	22.5	21.5	4.5	20.5	17.5	3 Ekonomije (28.5)
Mogućnost kreditiranja (rang)	42	36	42	70	28	79	28	7	Novi Zeland (1)*
Mogućnost kreditiranja (ocjena)	65	65	65	55	70	50	70	85	Novi Zeland (100)
Kvalitet zakonske regulative (0-12)	7.0	7.0	7.0	5.0	7.0	3.0	8.0	12.0	3 Ekonomije (12)*
Kvalitet informacija o kreditima (0-8)	6.0	6.0	6.0	6.0	7.0	7.0	6.0	5.0	26 Ekonomija (8)*
Pokrivenost javnog registra (% odraslih)	38.0	39.7	27.1	0.0	6.7	0.0	95.2	26.4	Portugal (100.0)*
Pokrivenost privatnih biroa (% odraslih)	9.9	8.1	0.0	100.0	78.7	81.2	0.0	0.0	22 Ekonomije (100.0)*
Zaštita manjinskih investitora (rang)	66	64	8	29	57	47	57	36	Singapur (1)
Zaštita manjinskih investitora (ocjena)	56.67	56.67	73.33	65	58.33	61.67	58.33	63.33	Singapur (83.33)
Jačina zaštite manjinskih investitora (0-10)	5.7	5.7	7.3	6.5	5.8	6.2	5.8	6.3	3 Ekonomije (8.30)
Stepen regulacije indeksa sukoba interesa (0-10)	4.7	4.7	7.7	5.0	5.3	5.3	5.3	6.3	Singapur (9.3)*
Upravljačka odgovornost (0-10)	6.7	6.7	7.0	8.0	6.3	7.0	6.3	6.3	4 Ekonomije (8.0)*
Poreska politika (rang)	154	151	142	38	122	66	67	64	Ujedinjeni Arapski Emirati (1)
Poreska politika (ocjena)	57.55	58.22	62.01	83.02	67.09	78.45	78.43	78.57	Ujedinjeni Arapski Emirati (99.44)
Plaćanja (broj u godini)	45.0	45.0	34.0	19.0	8.0	8.0	32.0	17.0	Hong Kong, Kina (3)*
Vrijeme (sati godišnje)	420.0	407.0	357.0	206.0	405.0	193.0	155.0	314.0	Luksemburg (55)
Ukupna stopa poreza (% profita)	23.3	23.3	36.5	20.0	50.4	49.6	15.2	21.6	Irska (25.90)
Međunarodna trgovina (rang)	28	28	37	1	1	27	71	42	Danska (1)
Međunarodna trgovina (ocjena)	93.59	93.59	91.61	100	100	93.72	78.97	88.7	Danska (100)
Vrijeme izvoza: carinska prijava (sati)	5	5	18	0	0	24	56	8	15 Ekonomija (0.0)*
Trošak izvoza (carinska prijava u US\$)	106	106	181	0	0	300	137	158	18 Ekonomija (0.0)*
Vrijeme izvoza: dokumentacija (sati)	4	4	6	1	1	1	62	5	Jordan (0.00)
Trošak izvoza (dokumentacije u US\$)	67	67	57	0	0	30	227	67	20 Ekonomija (0.0)*
Vrijeme uvoza: carinska prijava (sati)	6	6	9	0	0	1	16	23	19 Ekonomija (0.0)*
Trošak uvoza (carinska prijava u US\$)	87	87	101	0	0	0	83	306	28 Ekonomija (0.0)*
Vrijeme uvoza: dokumentacija (sati)	8	8	8	1	1	1	6	10	21 Ekonomija (0.0)*
Trošak uvoza (dokumentacije u US\$)	57	57	56	0	0	0	92	100	30 Ekonomija (0.0)*

Indikator	BiH LP2016	BiH LP 2015	Albanija LP2016	Hrvatska LP2016	Češka LP2016	Grčka LP2016	Kosovo LP2016	Crna Gora LP2016	Najbolji globalni akteri LP2016
Izvršenje ugovora (rang)	66	67	96	10	72	132	48	43	Singapur (1)
Izvršenje ugovora (ocjena)	61.35	61.35	57.37	75.87	60.36	50.19	65.66	66.75	Singapur (84.91)
Vrijeme (dana)	595.0	595.0	525.0	572.0	611.0	1,580.0	330.0	545.0	Singapur (150)
Trošak (% od potraživanja)	34.0	34.0	34.9	16.7	33.0	14.4	34.4	25.7	Irska (9.0)
Kvalitet sudskih postupaka (0-18)	11.0	11.0	8.0	15.0	10.5	12.0	9.5	11.5	3 Ekonomije (15.5)*
Rješavanje nesolventnosti (rang)	38	35	42	59	22	54	163	36	Finska (1)
Rješavanje nesolventnosti (ocjena)	66.42	66.21	63.42	53.92	77.73	56.28	20.3	68.21	Finska (93.81)
Stopa povrata (centi na dolar)	36.3	35.9	42.3	30.5	66.0	34.9	37.7	48.3	Japan (92.90)
Vrijeme (godine)	3.3	3.3	2.0	3.1	2.1	3.5	2.0	1.4	Irska (0.4)
Trošak (% od imovine)	9.0	9.0	10.0	14.5	17.0	9.0	15.0	8.0	Norveška (1)
Rezultat (0-parcijalna prodaja, 1 cjelokupno preduzeće)	0	0	0	0	1	0	0	0	
Snaga regulatornog okvira indeksa nesolventnosti (0-16)	15.0	15.0	13.0	12.0	13.5	12.0	0.0	13.5	4 Ekonomije (15)*

Napomena: LP 2015 prikazana rangiranja nisu prošlogodišnja objavljena rangiranja nego su korigovana i usklađena za ispravke i promjene u metodologiji. Najbolji rezultati za poresku politiku su definirani za 3 glavna izvora: porez na dobit, oporezivanje plate i PDV. Ukoliko zemlja nema zakona ili propisa koji reguliraju neku oblast postavljen je znak „nije u praksi“ koji zemlju postavlja na dno ljestvice u rangiranju tog indikatora.

* znak obilježava da dvije ili više ekonomija dijele mjesto u rangiranju tog indikatora.

POČETAK POSLOVANJA

Lakoća formalne registracije preduzeća ima mnogo koristi za samu kompaniju, vlasnike i uposlenike. Formalno registrovana preduzeća imaju pristup uslugama i institucijama (sudovi i banke), kao i novim tržištima. Također, i njihovi uposlenici mogu imati koristi od zaštite garantovane zakonom. Dodatna pogodnost dolazi u preduzećima ograničene odgovornosti, jer finansijske obaveze proistekle iz poslovnih aktivnosti privrednih subjekata, ne mogu dovesti u opasnost privatno vlasništvo osnivača. Tamo gdje je registracija jednostavna, više poduzetnika će započeti poslovanje u formalnom sektoru i stvoriti više radnih mjesta čime će se stvarati više prihoda za javni sektor.

Ovaj indikator mjeri jednostavnost pokretanja poslovanja u privredi prateći sve neophodne službene procedure ili uobičajenu praksu poduzetnika za pokretanje i formalno funkcionisanje industrijskih ili komercijalnih poslova, kao i vrijeme i troškove potrebne za završetak ovih procedura. Također, indikator prati i minimalni uloženi kapital koje kompanije moraju uplatiti prije registracije (ili u roku 3 mjeseca). Rangiranje ekonomija u lakoći početka poslovanja određeno je sortiranjem ekonomija po udaljenosti rezultata od granične vrijednosti za početak poslovanja. Sama ocjena je rezultat prosjeka udaljenosti svakog posebnog pokazatelja: procedura, vremena, troškova i minimalnog uplaćenog kapitala.

Kako bi podaci bili mjerljivi i uporedivi sa svim zemljama, Lakoća poslovanja koristi nekoliko pretpostavki o preduzećima i procedurama. Prepostavka je da poduzetnik ne mora platiti nikakav mito u postupku registracije preduzeća. Pretpostavke za analizirano preduzeće su da:

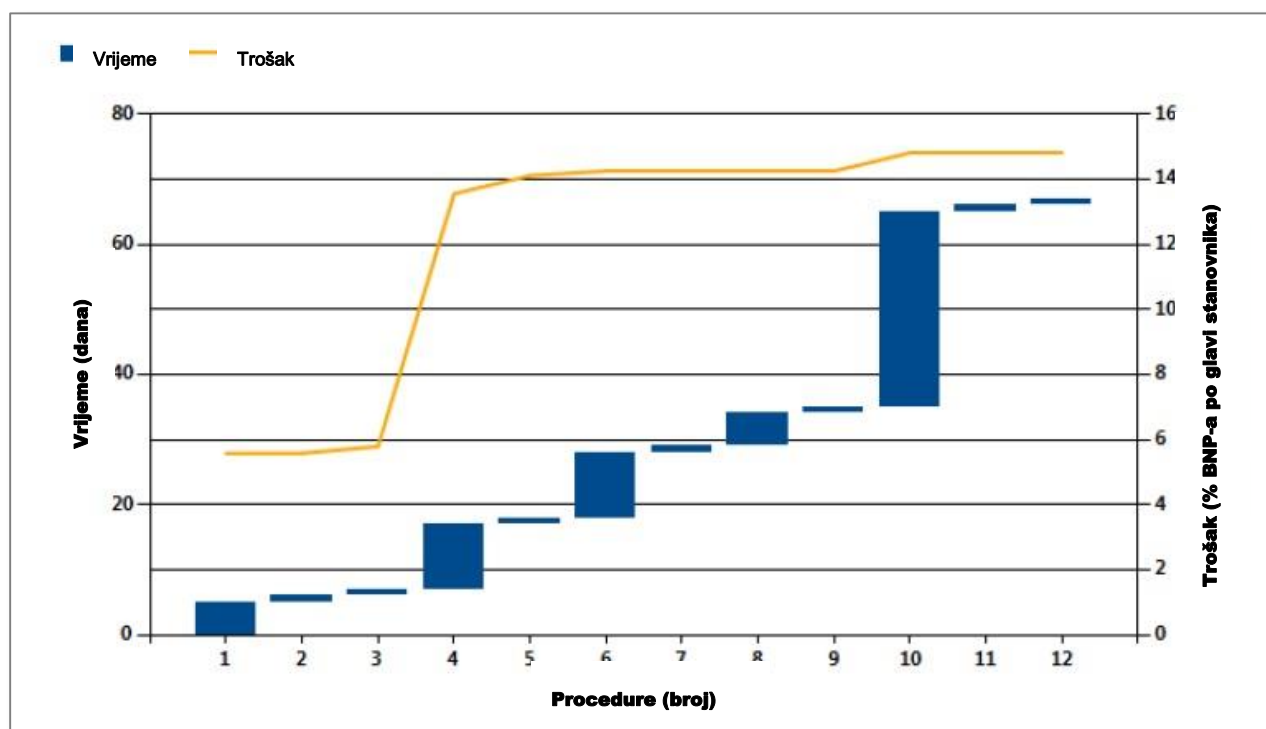
- Je osnovano kao društvo sa ograničenom odgovornošću koje se nalazi u najvećem poslovnom gradu zemlje i da je 100% u domaćem vlasništvu.¹
- Ima između 10 i 50 uposlenika
- Obavlja komercijalne ili industrijske poslove
- Ima početni kapital 10 puta veći od BNP-a po glavi stanovnika
- Ima promet najmanje 100 puta veći od BNP-a po glavi stanovnika
- Nema posebnih pogodnosti
- Iznajmljuje poslovni prostor ili kancelariju i ne posjeduje nekretnine

¹ Za 11 zemalja koje imaju više od 100 mil.stanovnika dodani su podaci za drugi najveći grad.

Šta je potrebno da se pokrene poslovanje u BiH? Prema podacima Lakoće poslovanja, početak poslovanja zahtijeva 12 postupaka, vremenski traje 67 dana,

troškovi iznose 14,8% BNP-a po glavi stanovnika i zahtijeva minimalni uloženi kapital od 28,0% BNP-a po glavi stanovnika (slika 2.1)

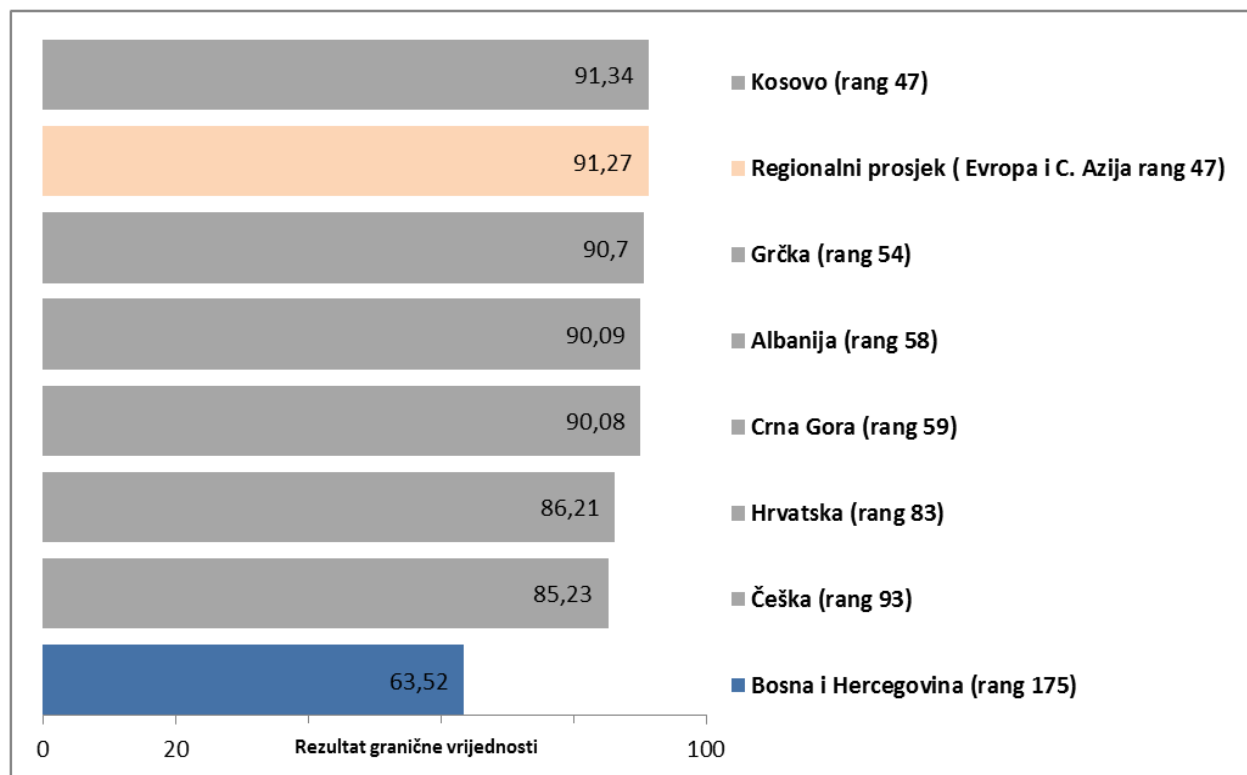
Slika 2.1 Šta je sve potrebno da se pokrene poslovanje u BiH



Globalno Bosna i Hercegovina je rangirana na 175 mjestu od 189 zemalja po pitanju lakoće pokretanja poslovanja (slika 2.2). Lista ekonomija okruženja i prosjek ranga

okruženja daju veoma značajne informacije o tome koliko je lako za poduzetnika da pokrene biznis u Bosni i Hercegovini.

Slika 2.2. BiH u poređenju sa drugim zemljama EU i okruženja u lakoći pokretanja poslovanja



Ekonomije širom svijeta su poduzele razne mjere kako bi olakšale početak poslovanja pojednostavljenjem procedura koje se mogu završiti na jednom mjestu, uvođenjem tehnoloških rješenja kako bi se one brže završile, te smanjenjem ili ukidanjem minimalnog početnog ulaganja. Mnoge zemlje su reforme poslovne registracije mijenjale u fazama koje su

često dio većih regulatornih reformi. U zemljama u kojima su učinjeni pomaci i napredak u lakšem početku poslovanja, rezultat je više registrovanih firmi, više zaposlenih, veći javni prihodi.

Posmatrajući period od 2008. godine do danas, samo je u 2012. godini zabilježen napredak indikatora lakoće početka poslovanja u BiH (tabela 2.1.).

Tabela 2.1. Da li je početak poslovanja u BiH olakšan ili ne?

Godina LP	Reforma
LP2012	BiH je napravila pomak u pojednostavljenju procedura početka poslovanja tako što je dozvolu za rad zamijenila jednostavnijim obavještenjem o početku poslovanja i lakšim dobivanjem poreskog identifikacionog broja.

Osnovi prikazani pokazatelji u tabeli koja slijedi predstavljaju skup specifičnih procedura, birokratskih i pravnih koraka koje poduzetnik u BiH mora završiti kako bi registrovao novo preduzeće. Oni su napravljeni u saradnji sa relevantnim domaćim stručnjacima, pravnicima, na osnovu svih dostupnih informacija o privrednim aktivnostima u zemlji. U nastavku su detaljno predstavljene sve procedure sa potrebnim vremenom i troškovima.

STANDARDNA KOMPANIJA

Grad: Sarajevo

Pravno lice: Društvo sa ograničenom odgovornošću

Minimalni uplaćeni kapital: 2.000 KM

Početni kapital : 10 puta BNP po glavi stanovnika

Sažetak procedura za pokretanje poslovanja u BiH, vrijeme i troškovi.

Br.	Procedura	Rok završenja	Troškovi
1.	Potpisivanje akta o osnivanju i ovjeravanje kod notara	5 dana	400 KM
2.	Dobiti potvrdu od banke da je puni iznos kapitala uplaćen; platiti proviziju registracije na račun budžeta Kantonalnog suda	1 dan	Nema naknade
3.	Dobiti potvrdu od poreznih organa da osnivači nemaju poreznih dugovanja	1 dan	15 KM
4.	Sudska registracija na opštinskim sudovima	10 dana	405 KM (registracijska taksa) + 150 KM (taksa za objavu)
5.	Pečat preduzeća	1 dan	40 KM
6.	Dobivanje općinskog odobrenja za bavljenje planiranim djelatnostima	10 dana	10 KM
7.	Obavijest o početku poslovnih aktivnosti u Kantonalnom ministarstvu privrede	1 dan	Nema naknade
8.	Prijaviti preduzeće za dobivanje poreskog broja u odgovarajućem poreznom uredu	5 dana	Nema naknade
9.	Otvaranje računa preduzeća u poslovnoj banci	1 dan	Nema naknade
10.	PDV registracija	30 dana	40 KM
11.	Prijava zaposlenih na zdravstveno i penziono osiguranje	1 dan	1 KM
12.	Usvojiti i objaviti Pravilnik o plaćama, Pravilnik o organizaciji i drugoj radnoj regulativi	1 dan	Nema naknade

DOBIVANJE GRAĐEVINSKE DOZVOLE

Zakonska regulativa gradnje je od veoma bitnog značaja za poslovanje firmi. Mora biti efikasna kako bi se izbjegla pretjerana ograničenja što je veoma značajno u svakoj ekonomiji. Ukoliko se u kombinaciji sa krutim građevinskim propisima troši mnogo vremena i novca, mnogi investitori bi se mogli povući. Tamo gdje postoji lakši postupak dobijanja građevinskih dozvola, jednostavnost i niži troškovi, postoje i veći interesi za investicijama.

Lakoća poslovanja prati procedure, vrijeme i troškove neophodne kako bi preduzeće dobilo sve potrebne dozvole za izgradnju jednostavnog objekta i izvršilo uknjižbu imovine kako bi se ona mogla koristiti ili prenositi na druga lica.

Rang lakoće dobivanja građevinske dozvole je prosjek svih komponenti ovog pokazatelja: procedura, vremena i troškova. Ukupan rezultat i rang lakoće dobijanja građevinske dozvole, ove godine je obuhvatio i indeks kontrole kvaliteta izgradnje. Da bi se podaci mogli porediti sa drugim zemljama, Lakoća poslovanja koristi nekoliko pretpostavki vezanih za preduzeće i objekat uključujući i komunalne priključke.

Pretpostavke za preduzeće su:

- Da je osnovano kao društvo sa ograničenom odgovornošću u domaćem vlasništvu koje gradi objekat u najvećem poslovnom gradu zemlje. Za 11 zemalja koje imaju više od 100 mil. stanovnika dodani su podaci za drugi najveći grad.
- Da je 100% u domaćem vlasništvu

- Da ima 5 vlasnika i da niti jedno nije pravno lice
- Da ima dozvolu za gradnju objekata.
- Da ima 60 kvalifikovanih građevinskih radnika i drugih uposlenika
- Da ima barem jednog licenciranog arhitektu ili inženjera
- Da ima izmirene poreske obaveze kao i obaveze osiguranja (npr. od nesreće radnika itd.)
- Da je vlasnik zemljišta na kojem će graditi objekat i da će objekat prodati po njegovom završetku

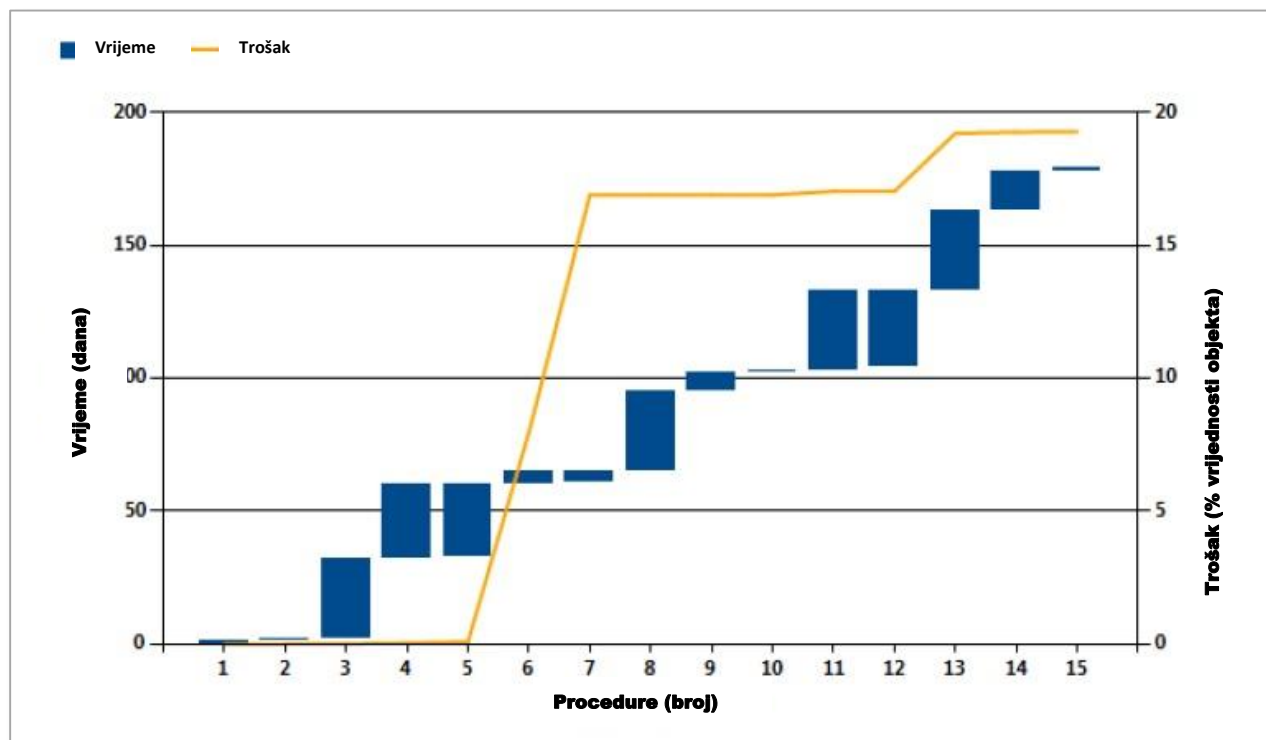
Pretpostavke za objekat su:

- Da je to novonastali objekat (da nije bilo prethodnog objekta izgrađenog na tom zemljištu) i da vrijedi 50 puta BNP po glavi stanovnika.
- Da ma sve potrebne arhitektonske i tehničke nacрте napravljene od strane ovlaštenog arhitekta.
- Da ima sve potrebne priključke, vodovod, kanalizaciju i sl. Priključak za svaku mrežu mora biti 150 m dug.
- Da se koristi kao skladište za opšte namjene npr: knjiga, opreme (ne kao skladište za robu koja zahtijeva posebne uvjete)
- Da gradnja neće trajati više od 30 sedmica (isključujući zakašnjenja zbog administrativnih i regulatornih procesa)

Prema podacima Lakoće poslovanja, pribavljanje građevinskih dozvola u BiH zahtijeva 15 postupka, traje 179,0 dana i

troškovi iznose 19,3% % vrijednosti objekta (slika 3.1.).

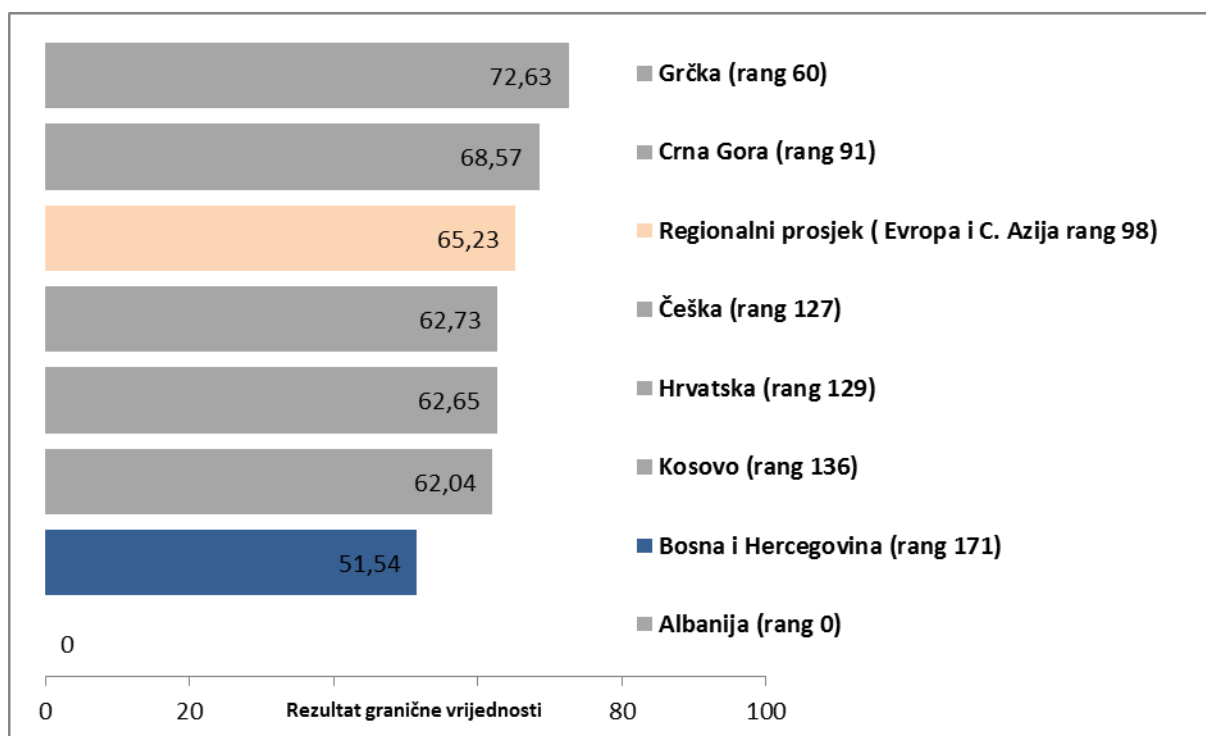
Slika 3.1 Koliko je potrebno za izgradnju objekta u BiH



U globalnom smislu Bosna i Hercegovina je rangirana na 171 mjestu od 189 ekonomija po lakoći dobivanja građevinske dozvole (slika 3.2.). Lista ekonomija sa kojima se

poredi u okruženju i prosjek ranga regije daju veoma značajne informacije o tome koliko je lako za poduzetnika da legalno izgradi objekat u Bosni i Hercegovini.

Slika 3.2. BiH u odnosu na neke ekonomije EU i okruženja u lakoći dobivanja građevinske dozvole



Jedino kvalitetni propisi, jednostavni i dostupni svima zadovoljavaju standarde. Dosljedna i transparentna pravila, efikasne procedure i adekvatna raspodjela resursa su veoma važni u sektorima u kojim se zahtijeva sigurnost. Građevinska djelatnost je jedna od njih. U nastojanju da se osigura sigurnost objekta uz razumne troškove,

vlade širom svijeta su radile na poboljšanju regulative dobivanja građevinskih dozvola. Koje je od reformi u segmentu građevinskih dozvola Lakoće poslovanja zabilježila BiH prikazano je u tabeli 3.2.

Posmatrajući period od 2008. godine do danas, napredak u ovoj oblasti je zabilježen u 2012. godini (tabela 3.2.).

Tabela 3.2 Da li je dobivanje građevinske dozvole u BiH olakšano ili ne?

Godina LP	Reforma
LP2012	BiH je olakšala dobivanje građevinskih dozvola potpunom digitalizacijom i rekonstrukcijom zemljišno-knjižnog ureda i katastra.

Pokazatelji prikazani za Bosnu i Hercegovinu predstavljaju skup specifičnih procedura, postupaka koji se moraju završiti kako bi se legalno izgradio poslovni objekat. Oni su napravljeni u saradnji sa licenciranim građevinskim stručnjacima, uključujući arhitekte, pravnicima specijaliziranim za građevinsku regulativu, građevinskim firmama, komunalnim preduzećima i drugima službenicima koji se bave izgradnjom objekata.

IZGRADNJA OBJEKTA

Grad: Sarajevo

Procjenjena vrijednost izgradnje objekta: 357.735 KM

U nastavku su detaljno predstavljene sve procedure sa potrebnim vremenom i troškovima.

Sažetak procedura za dobivanje građevinske dozvole u BiH, vrijeme i troškovi.

Br.	Procedura	Rok završenja	Troškovi
1.	Pribaviti potvrdu katastarskog plana o statusu zemljišta	1 dan	15 KM
2.	Pribaviti potvrdu iz zemljišne knjige o dokazu vlasništva	1 dan	10 KM
3.	Dobivanje urbanističke dozvole iz općinskog odjela za urbanizam	30 dana	30 KM
4.	Dobivanje preliminarne potvrde o dijelu projekta vezanom za komunalije iz Vodovoda i Kanalizacije	28 dana	117 KM
5.	Dobivanje preliminarne potvrde elaborata zaštite od požara i eksplozija	4 dana	150 KM
6.	Dobivanje potvrde o tehničkom pregledu i ispravnosti glavnog projekta	5 dana	28.180 KM
7.	Naknada i provizija za izgradnju objekta	1 dan	31.930 KM
8.	Zahtjev za građevinsku dozvolu u općinskom odjelu za urbanizam	30 dana	Nema naknade
9.	Zahtjev za obilježavanje zemljišne parcele	7 dana	15 KM
10.	Obavijest opštini o početku radova	1 dan	Nema naknade
11.	Zahtjev za priključenje komunalija na mrežu	30 dana	500 KM
12.	Primanje tehničke inspekcije iz opštinskog odjela za urbanizam	1 dan	Nema naknade
13.	Zahtjev za izdavanje upotrebne dozvole iz općinskog odijela za urbanizam	30 dana	7.804 KM
14.	Registracija objekta u katastru	15 dana	180 KM
15.	Registracija objekta u zemljišne knjige sa ZK izvatkom	1 dan	60 KM

Indeks kontrole kvaliteta izgradnje

Indeks kontrole kvaliteta izgradnje je suma rezultata kvaliteta građevinskih propisa, kontrole kvaliteta dokumentacije prije izgradnje, te izvođenja radova u toku i nakon izgradnje, odgovornosti i režima

osiguranja i profesionalnih certifikata. Indeks ima raspon ocjene od 0 do 15, gdje viša ocjena ukazuje na bolji kvalitet i mehanizme osiguranja u sistemu gradnje.

Sažetak bodovanja kontrole kvalitete i sigurnosnog mehanizma u BiH

Pokrivenost	Rezultat
Kontrola indeksa kvaliteta izgradnje (0-15)	13
Kvalitet građevinskih propisa (0-2)	2
Kontrola kvalitete dokumentacije prije izgradnje (0-1)	1
Kontrola kvalitete u toku izgradnje (0-3)	2
Kontrola kvalitete nakon izgradnje (0-3)	3
Odgovornost i režim osiguranja (0-2)	1
Profesionalni certifikati (0-4)	4

PRIKLJUČENJE ELEKTRIČNE ENERGIJE

Pristup pouzdanoj i pristupačnoj električnoj mreži je od vitalne važnosti za poslovanje. Kako bi osigurali sigurne izvore električne energije mnoga preduzeća u zemljama u razvoju imaju potrebu da se oslanjaju na samosnadbijevanje, često sa veoma visokim troškovima. Bez obzira da li je dobivanje električne energije lako ili ne, prvi korak za korisnika je mogućnost pristupa na priključak.

Lakoća poslovanja prati neophodne procedure za dobivanje svih potrebnih električnih priključaka za novoizgrađeni objekat kao i vrijeme i troškove za njihovu realizaciju. Ove procedure podrazumijevaju zahtjeve i ugovore sa snabdjevačima električne energije, odobrenja drugih institucija, procedure koje se odvijaju van objekta i završne procedure. Rang lakoće priključka električne energije je prosjek svih komponenti ovog pokazatelja: procedura, vremena i troškova. Ukupan rezultat i rang lakoće priključenja električne energije, ove godine je obuhvatio i indeks pouzdanosti napajanja električnom energijom i transparentnost tarifa. Da bi se podaci mogli porediti, Lakoća poslovanja koristi nekoliko pretpostavki.

Objekat:

- Se nalazi u najvećem ekonomskom poslovnom gradu u zoni drugih poslovnih objekata. Za 11 zemalja koje imaju više od 100 mil.stanovnika dodani su podaci za drugi najveći grad. Investitor objekta je u domaćem vlasništvu,

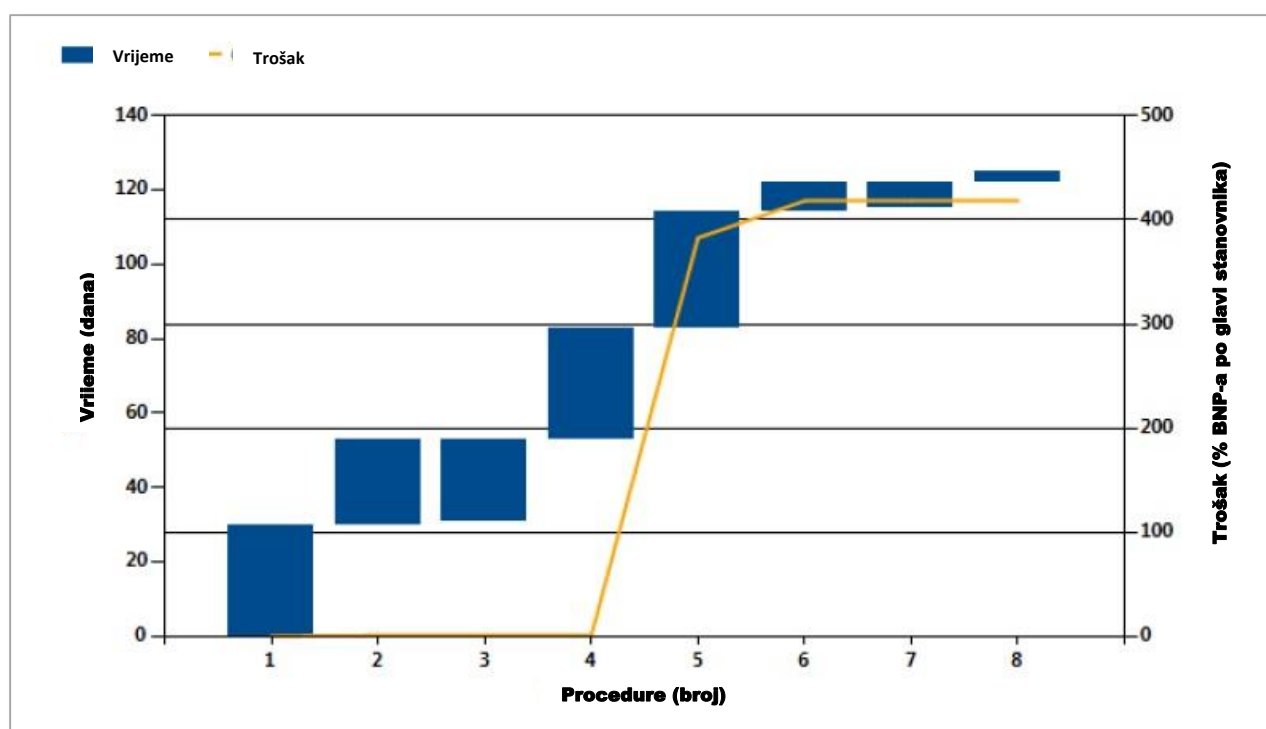
- Nije u specijalnoj ekonomskoj zoni gdje bi priključenje zahtijevalo subvencioniranje ili bržu intervenciju,
- Ima pristup cestovnoj mreži,
- Je nov i prvi put se priključuje na električnu mrežu,
- Ima 2 sprata iznad zemlje, sa ukupnom površinom od 1.300,6 m², a izgrađena je na parceli od 929 m²,

Električna mreža je:

- 3-fazna, 4-žična Y, 140 kolovolt ampera (kVa) (upisani kapacitet),
- 150 metara duga,
- Niskog ili srednjeg napona distributivne mreže u ili iznad zemlje,
- Uključuje instalaciju jednog električnog brojila i pretpostavljena mjesečna potrošnja električne energije iznosi 26880 kilovat sati (kWh).

Prema podacima Lakoće poslovanja za troškovima od 418,3 % BNP-a po priključenju električne energije u BiH je stanovniku (slika 4.1). potrebno 8 procedura, 125 dana, sa

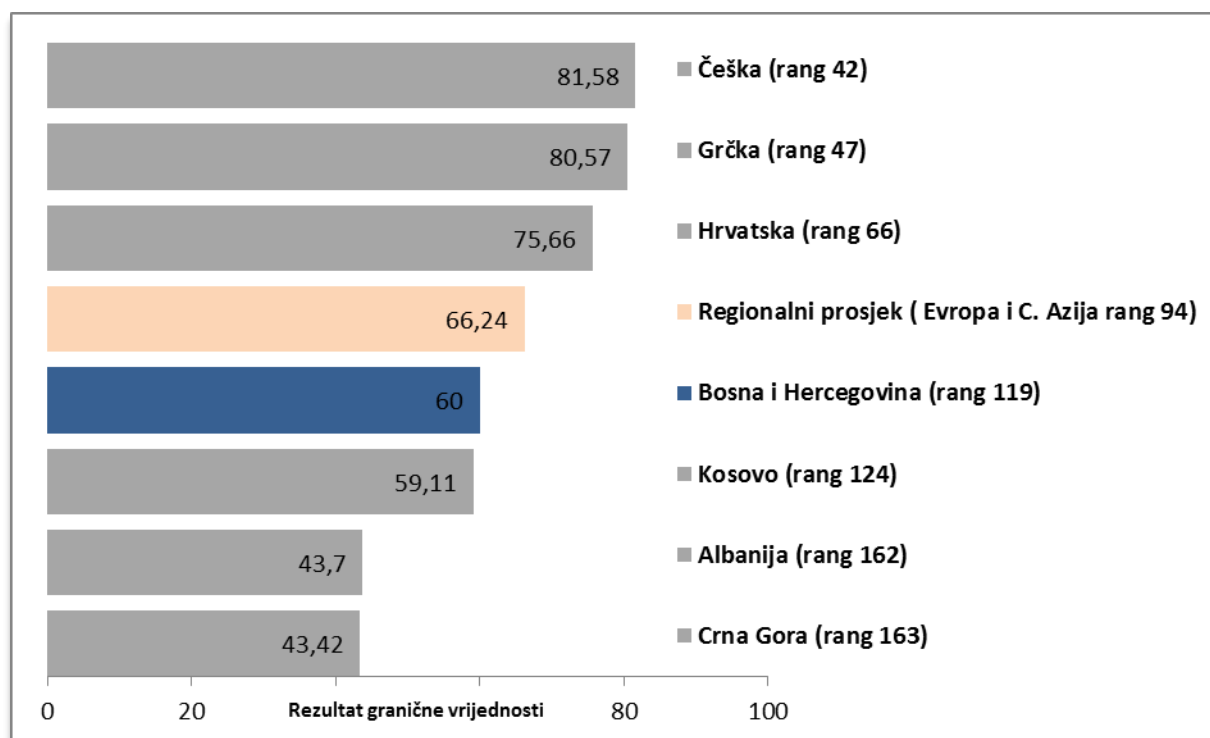
Slika 4.1 Šta je potrebno da se objekat proključi na električnu mrežu u BiH



U globalnom smislu, Bosna i Hercegovina je rangirana na 119 mjestu od 189 ekonomija u oblasti lakoće priključenja električne energije (slika 4.2.).

Poređenje sa ekonomijama u okruženju daje kompletnu sliku o tome koliko je lako poslodavcu u Bosni i Hercegovini da priljuči novoizgrađeni objekat u svom vlasništvu na električnu energiju.

Slika 4.2. BiH u odnosu na neke ekonomije EU i okruženja u lakoći priključenja električne energije



Pokazatelji prikazani za Bosnu i Hercegovinu predstavljaju skup specifičnih procedura, postupaka koje poduzetnik mora završiti kako bi poslovni objekat priključio na električnu mrežu kod lokalnog snabdjevača. Podaci su prikupljeni od strane raznih distributera, provjereni od strane regulatornih agencija i nezavisnih stručnjaka kao što su elektroinženjeri, ugovaračke i izvođačke kompanje. U nastavku su detaljno predstavljene sve procedure sa potrebnim vremenom i troškovima.

PRIKLJUČENJE ELEKTRIČNE ENERGIJE

Grad: Sarajevo

Cijena el.energije
(US dolara po kWh): 14

Snabdjevač: Elektroprivreda BiH

Sažetak procedura za dobivanje priključka električne energije u BiH, vrijeme i troškovi

Br.	Procedura	Rok završenja	Troškovi
1.	Pribavljanje inicijalne elektorenergetske saglasnosti od EPBiH	30 dana	30 KM
2.	Zahtjev za izdavanje elektorenergetske saglasnosti	23 dana	50 KM
3.	Inspekcijski dolazak Elektroprivrede na objekat	10 dana	Nema naknade
4.	Dobivanje elektorenergetske dozvole, predaja prijave za priključenje, plaćanje troškova i potpisivanje ugovora	30 dana	Nema naknade
5.	Čekanje na vanjski priključak Elektroprivrede	31 dan	27.300 KM
6.	Dobivanje saglasnosti od specijaliziranog električara za unutrašnje umreženje električne energije	8 dana	2.550 KM
7.	Nalaz općinske tehničke komisije	1 dan	Nema naknade
8.	Uključenje električne energije	3 dana	Nema naknade

Posljednjih godina, u oblasti lakoće priključenja električne energije, BiH nije napravila potrebne reforme niti je u ovoj oblasti bilo napretka.

Indeks pouzdanosti napajanja i transparentnost tarifa

Pouzdanost napajanja električnom energijom i transparentnost tarifa obuhvata kvantitativne podatke o trajanju i učestalosti nestanka struje kao i informacije o mehanizmima koji prate prekide i ponovna uključanja struje. Ovaj indeks prati da li dobavljači imaju obavezu

finansijske nadoknade ili mogućnost kazne (npr. zahtjev kupca da mu se nadoknadi šteta u slučaju da prekidi struje prelaze određenu granicu). Indeks ima raspon ocjene od 0 do 8, gdje viša ocjena ukazuje na bolju i stabilniju opskrbu električnom energijom i bolju transparentnost tarifa.

Sažetak bodovanja pouzdanosti napajanja električnom energijom u BiH

Pokrivenost	Rezultat
Pouzdanost opskrbe i transparentnosti tarifa (0-8)	6
Ukupno trajanje i učestalost isključenja po kupcu godišnje (0-3)	2
Mehanizmi za praćenje isključenja (0-1)	1
Mehanizmi za ponovno uspostavljanje usluga (0-1)	1
Propisi praćenja (0-1)	1
Finansijske mjere usmjerene na ograničavanje isključenja (0-1)	0
Objavljivanje trifa i tarifnih promjena (0-1)	1

REGISTRACIJA IMOVINE

Osiguravanje formalizacije imovinskog prava je od velike, suštinske važnosti za poslovanje. Ako je proces prenosa imovine previše skup ili komplikovan, vlasnik može izbjeći registraciju kao pravni put. Ako imovina nije registrovana ili se njom teško upravlja, ima male šanse da bude pokriće za kredite (ograničen pristup finansijama).

Lakoća poslovanja prati redosljed procedura neophodnih za kupovinu imovine i prenos vlasništva nad istom. Prenos imovine se smatra završenim onda kada je dostupna trećim licima i kada je kupac može koristiti kao svoju imovinu, kao pokriće za kredit ili kada je može preprodati. Rangiranje lakoće registracije imovine je prosjek svih komponenti ovog pokazatelja: procedura, vremena i troškova. Ukupan rezultat i rang lakoće registracije imovine, ove godine je obuhvatio i indeks kvaliteta zemljišne administracije.

Da bi se podaci mogli porediti, Lakoća poslovanja koristi nekoliko pretpostavki o ugovornim stranama transakcije, imovini i procedurama.

Strane (kupac i prodavac):

- Su društva sa ograničenom odgovornošću, 100% u domaćem privatnom vlasništvu.
- Nalaze se u najvećem poslovnom gradu zemlje.
- Imaju po 50 uposlenika, od kojih su svi državljani zemlje.
- Obavljaju uobičajene privredno - komercijalne aktivnosti za koje nisu potrebne posebne saglasnosti.

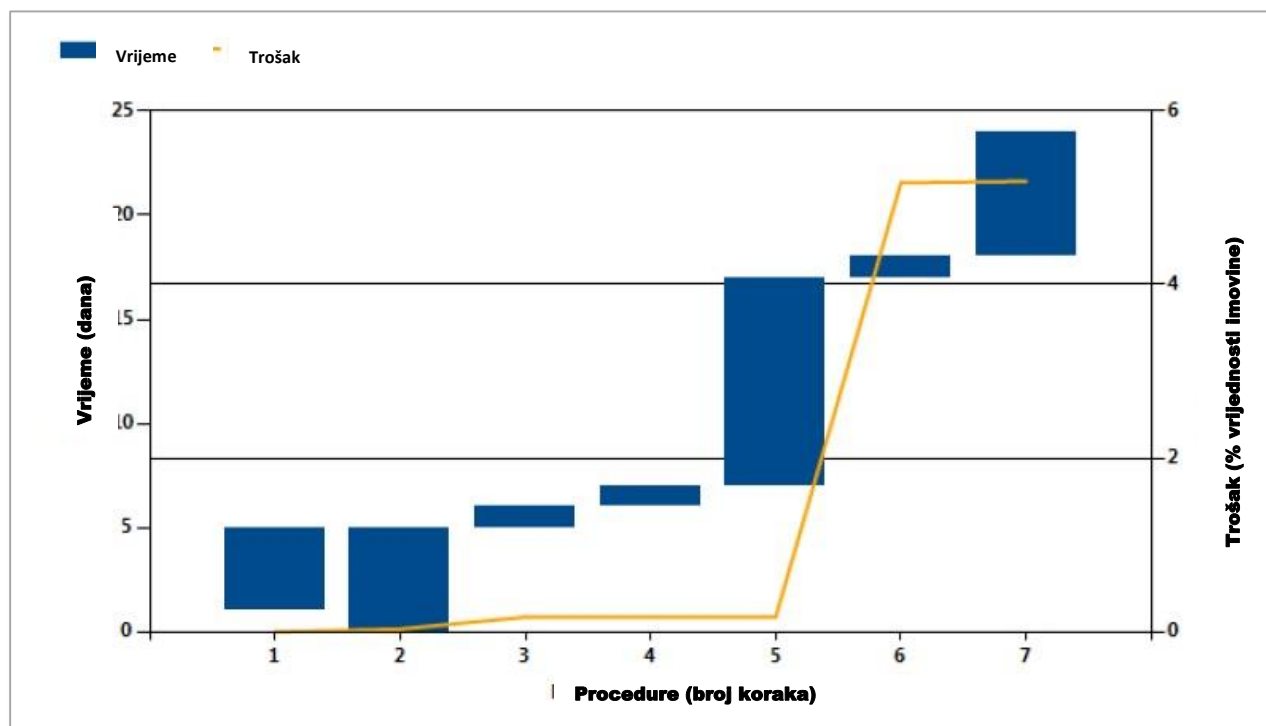
Imovina (u potpunom vlasništvu prodavca):

- Ima vrijednost 50 puta veću od BNP-a po glavi stanovnika. Prodajna cijena jednaka je vrijednosti imovine.
- Je upisana u katastar ili zemljišne knjige, ili oboje, nema sporova oko nje.
- Se nalazi u poslovnoj prigradskoj zoni.
- Nema hipoteku i posljednjih 10 godina se nalazi u istom vlasništvu.
- Sadrži 557,4 kvadratna metra zemljišta, 2 skladišta od 929 kvadratnih metara. Skladišta su sa svim sigurnosnim standardima, u skladu sa građevinskim i zakonskim propisima. Ne posjeduju sistem grijanja.
- Se prenosi u cjelosti.

Prema podacima prikupljenim od strane Lakoće poslovanja, registracija imovine

zahtjeva 7 procedura, traje 24 dana i košta 5,2 % od vrijednosti imovine (slika 5.1).

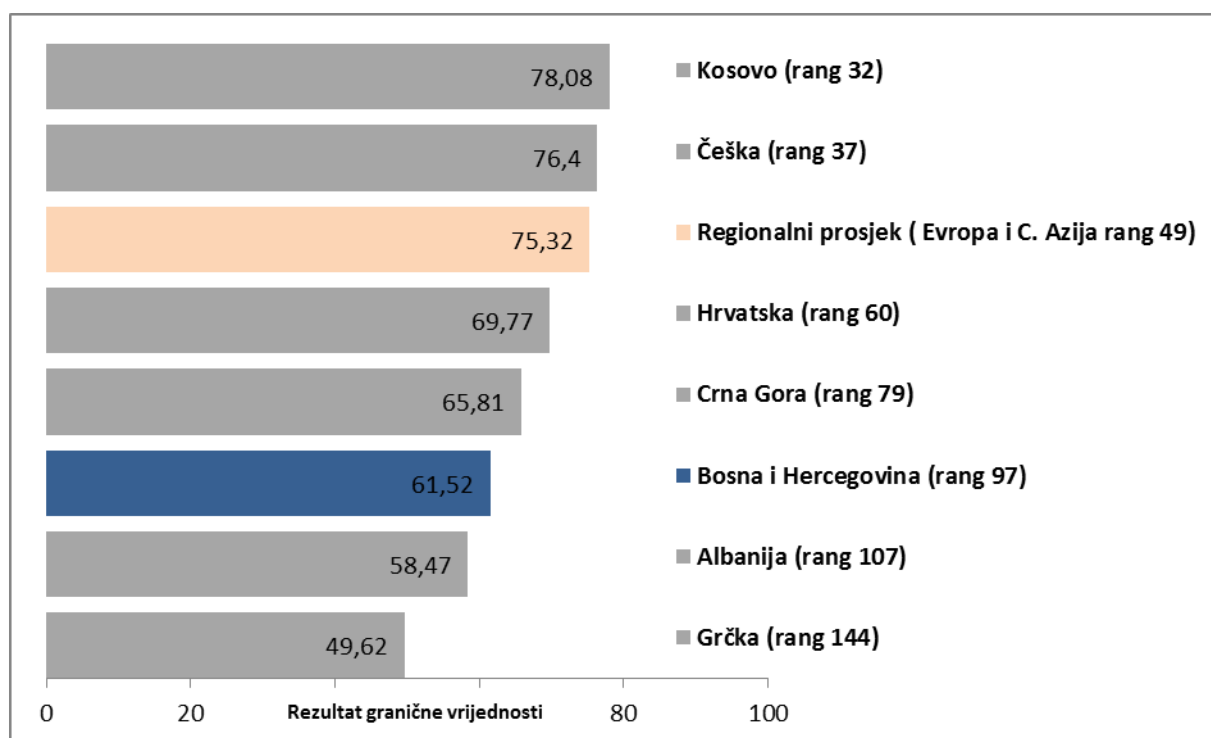
Slika 5.1 Šta je potrebno za registraciju imovine u BiH



Gledano globalno, Bosna i Hercegovina se nalazi na 97 mjestu od 189 ekonomija po lakoći registracije imovine (slika 5.2.). Poređenja sa ekonomijama u okruženju ili

sa regionalnim prosjekom pružaju korisne informacije u procjeni koliko je lako poduzetniku u BiH da prenese i ubilježi vlasništvo nad imovinom.

Slika 5.2. Rangiranje BiH u odnosu na neke ekonomije EU i okruženja u lakoći registracije imovine



Ekonomije širom svijeta olakšavaju poduzetnicima registraciju i prenos imovine putem kompjuterizacije zemljišnih knjiga, uvođenjem rokova za procedure i određivanjem niskih fiksnih naknada. Mnoge su zemlje značajno smanjile vremenski period uknjižbe, omogućavajući

kupcima da koriste ili da iznajme svoju imovinu što prije. Koje je reforme, u dijelu registracije imovine, Lakoća poslovanja zabilježila u Bosni i Hercegovini od 2008. godine do danas pokazuje tabela 5.2. Napredak je učinjen u 2011. i 2013. godini.

Tabela 5.2 Da li registracija imovine u BiH olakšana ili ne?

Godina LP	Reforma
LP2011	BiH je smanjila kašnjenja u registraciji imovine u ZK odjeljenju suda
LP2013	BiH je olakšala prenos imovine između preduzeća kompjuterizacijom poslovnog registra

Pokazatelji prikazani za Bosnu i Hercegovinu predstavljaju skup specifičnih procedura, postupaka koje kupac i prodavac moraju završiti kako bi imovinu prenijeli na kupčevo ime. Podaci su prikupljeni od strane advokata koji se bave prometom nekretnina, notara i iz imovinskih registara. U nastavku su detaljno predstavljene sve procedure sa potrebnim vremenom i troškovima.

STANDARDNI PRENOS IMOVINE

Grad: Sarajevo

Vrijednost imovine: 357.735 KM

Sažetak procedura za registraciju imovine u BiH, vrijeme i troškovi.

Br.	Procedura	Rok završenja	Troškovi
1.	Dobiti zemljišnoknjižni izvadak kao dokaz o vlasništvu	1 dan	10 KM
2.	Sudska potvrda za obje strane o zastupanju	5 dana (simultano sa procedurom br.1)	5 KM (svaki zahtjev) + 10 KM po stranici (sudski izvadak 4-5 strana svaki)
3.	Ovjera kupoprodajnog ugovora	1 dan	500 KM
4.	Podnijeti zahtjev za procjenu imovine zbog plaćanja poreza	1 dan	Nema troškova
5.	Izlazak komisije i procjena imovine	5-15 dana	Nema troškova
6.	Plaćanje poreza na promet nepokretnosti	1 dan	5% vrijednosti imovine
7.	Prijava za registraciju u zemljišnim knjigama	3-9 dana	10 KM po zahtjevu + 50 KM (sudski troškovi)

Indeks kvaliteta zemljišne administracije

Kvalitet zemljišne administracije je zbir ocjena pouzdanosti infrastrukture, transparentnosti informacija, geografske pokrivenosti sistema zemljišne administracije i sporova oko rješavanja zemljišnih pitanja.

Indeks ima raspon ocjene od 0 do 30, gdje viša ocjena ukazuje na kvalitetniji sistem zemljišne administracije.

Sažetak bodovanja kvalitete zemljišne administracije u BiH

Pokrivenost	Rezultat
Kvalitet zemljišne administracije (0-30)	12,5
Pouzdanost infrastrukture (0-8)	4
Transparentnost informacija (0-6)	3
Geografska pokrivenost (0-8)	0
Rješavanje zemljišnih sporova (0-8)	5,5

MOGUĆNOST KREDITIRANJA

Pristup lakšem kreditiranju zavisi od sistema kreditnih informacija i zakonskih prava zajmoprimaca i kreditora u smislu zaštite prava. Kreditni informacioni sistem omogućava kreditoru uvid u historiju finansijskog dugovanja zajmoprimaca što je vrijedna informacija za procjenu rizika. Također, dužnici su stimulisani da imaju pozitivnu kreditnu historiju kako bi im se omogućio lakši pristup kreditiranju. Zakon o kolateralu omogućava preduzećima da koriste svoju imovinu, posebno pokretnu kao osiguranje za pribavljanje finansijskih sredstava, dok je jačanje prava kreditora povezano sa višim udjelom kredita privatnog sektora u GDP-u.

Lakoća poslovanja, u dijelu lakše mogućnosti kreditiranja procjenjuje kvalitet razmjene informacija o kreditima i zakonskim pravima dužnika i kreditora kroz 2 seta indikatora. Kvalitet kreditnih informacija mjeri pravila i prakse koje utiču na pokrivenost, opseg i dostupnost kreditnih informacija dostupnih putem javnih kreditnih registara ili privatnih

kreditnih biroa. Kvalitet zakonske regulative kreditiranja mjeri da li postoje norme koje olakšavaju kreditiranje u važećem zakonu o kolateralu i zakonu o stečaju. Prilikom analize ovog ranga korištene su sljedeće pretpostavke.

Zajmoprimac:

- Privatno društvo, društvo sa ograničenom odgovornošću.
- Ima sjedište sa svim poslovnim aktivnostima u najvećem poslovnom gradu zemlje.
- Ima do 50 zaposlenih.
- Ima 100 % privatno vlasništvo, kao i kreditor

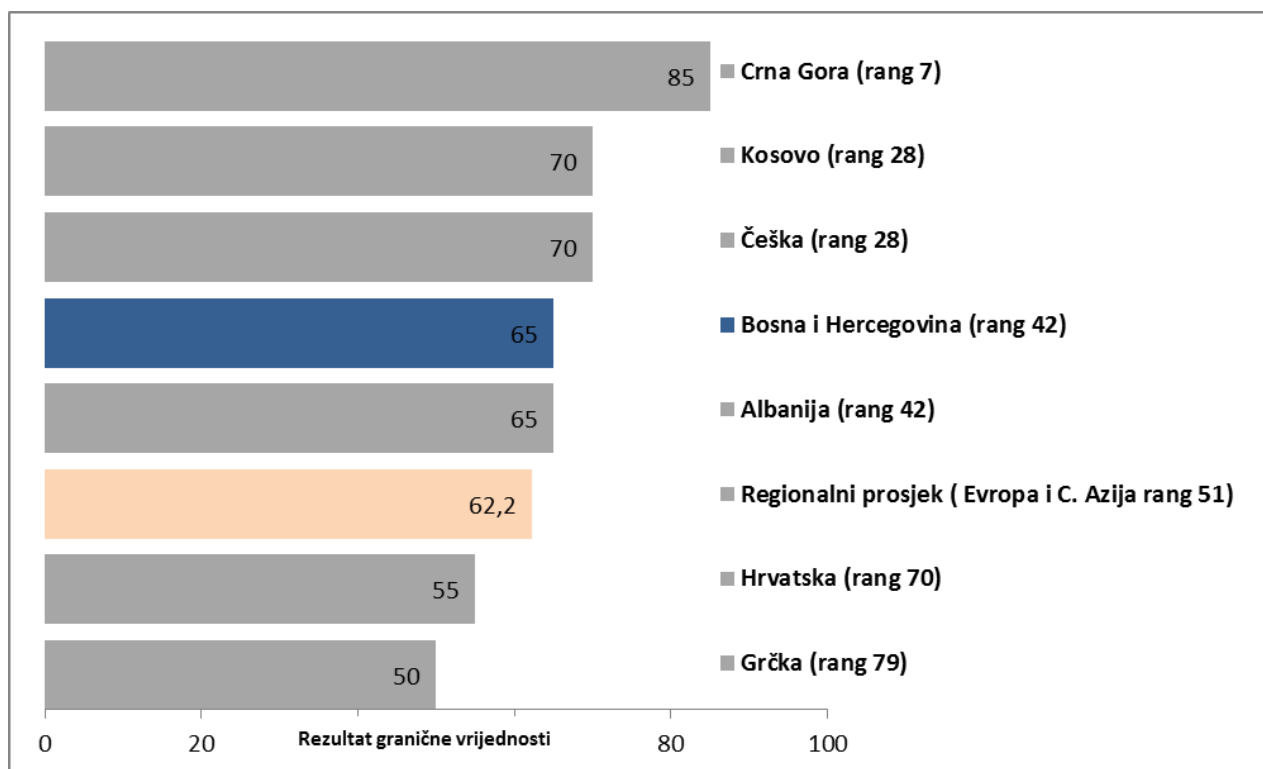
Rang lakoće dobivanja kredita temelji se na prosjeku svih komponenti ovog pokazatelja: kvaliteta kreditnih informacija, kvaliteta zakonske regulative, te zaštite kreditora i zajmoprimaca.

Koliko kreditni informacioni sistem, kolateral i zakon o stečaju u Bosni i Hercegovini olakšavaju pristup kreditima?

Bolji rang i ocjena lakoće kreditiranja pokazuju više kreditnih informacija i jača zakonska prava za dužnike i kreditore.

U globalnom smislu Bosna i Hercegovina se nalazi na 42 mjestu od 189 ekonomija po lakoći i mogućnosti kreditiranja (slika 6.1). Upoređivanje sa ekonomijama u okruženju i regionalni prosjek pruža korisne informacije u procjeni mogućnosti lakoće kreditiranja u BiH i daje smjernice za napredak.

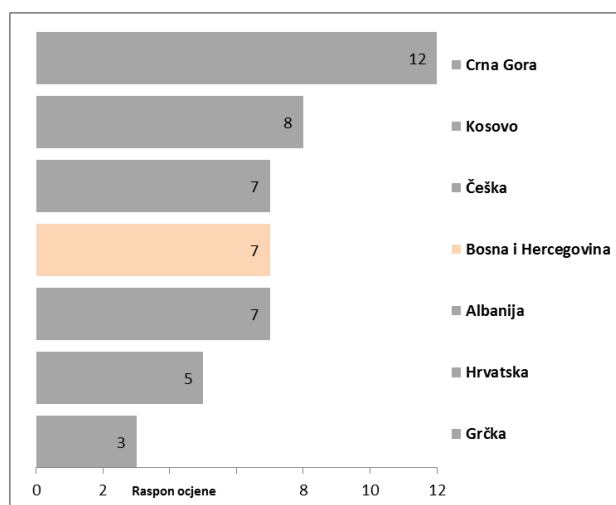
Slika 6.1. Rangiranje BiH u odnosu na neke ekonomije EU i okruženja u lakoći kreditiranja



Jedan od načina kako bi se predstavili rezultati zemlje u smislu indikatora mogućnosti kreditiranja je da se sagleda kako zemlja stoji u poređenju sa drugim zemljama. Slika 6.2 prikazuje snagu

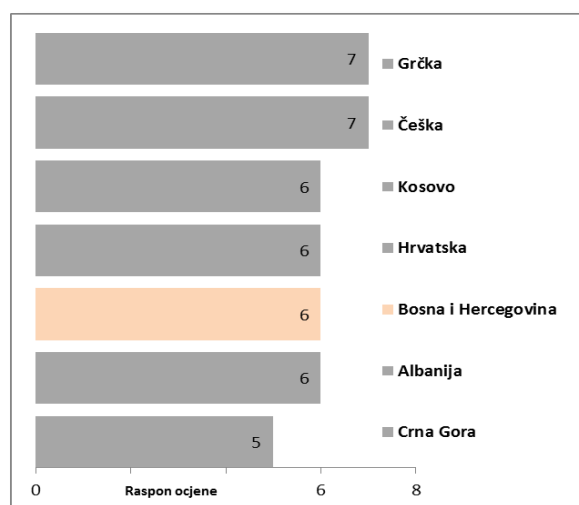
zakonske regulative u BiH upoređujući je sa nekim ekonomijama regije kao i sa regionalnim prosjekom. Slika 6.3 prikazuje isti scenarij za kvalitet kreditnih informacija.

Slika 6.2. Jačina zakonskih prava dužnika i kreditora



Napomena: Viši rezultati ukazuju da su stečajni zakoni bolje dizajnirani kako bi se olakšao pristup kreditima, i da su u postupku kreditiranja bolje zaštićena prava dužnika i povjerilaca.

Slika 6.3. Kvalitet kreditnih informacija



Napomena: Viši rezultati ukazuju na veću dostupnost informacija o kreditima iz bilo kojeg registra ili biroa.

Kada ekonomija ojača zakonska prava dužnika i kreditora u smislu kolaterala i zakona o stečaju, te poveća obim, pokrivenost i dostupnost informacija o kreditima, može uticati na povećanje

pristupa poduzetnika kreditima i lakše kreditiranje. Koje kreditne reforme je Lakoća poslovanja zabilježila u BiH posljednjih godina pokazuje tabela 6.4.

Tabela 6.4 Da li registracija imovine u BiH olakšana ili ne?

Godina LP	Reforma
LP2013	BiH je otežala pristup kreditnim informacijama sprečavanjem privatnih kreditnih institucija da prikupljaju kreditne informacije o pojedincima

Dobiveni pokazatelji o mogućnosti kreditiranja u Bosni i Hercegovini se temelje na detaljno prikupljenim podacima. Podaci o razmjeni kreditnih informacija su prikupljeni iz javno dostupnog kreditnog registra i privatnih izvora. Podaci o zakonskim pravima zajmoprimaca i kreditora su prikupljeni putem anketa advokata specijaliziranih za kreditne poslove i provjereni su kroz analizu zakona i regulative ali i putem javnih izvora

informiranja o kolateralu i stečaju. Kako bi se izračunao indeks kvalitete kreditnih informacija jedan bod se dodjeljuje za svaki od 8 obilježja koje dostavlja kreditni biro ili javni registar. Za kvalitet zakonske regulative po jedan bod se dodjeljuje za svaki od 10 aspekata zakonske hipotekarne regulative i 2 za zakon o stečaju.

Sažetak indikatora lakoće kreditiranja u Bosni i Hercegovini

Kvalitet zakonske regulative (0-12)	Ocjena indeksa: 7
Može li preduzeće koristiti pokretnu imovinu kao zalog uz zadržavanje vlasništva i da li će finansijske institucije prihvatiti takva sredstva kao zalog?	Da
Može li se sigurnosno pravo produžiti i na buduću ili naknadno stečenu imovinu, može li se automatski prenijeti bez posebne specifikacije.	Ne
Da li je opšti opis dugovanja i obaveza dozvoljen u sporazumima o zalogu, da li sve vrste dugova i obaveza mogu biti osigurane između stranaka i može li sporazum o zalogu uključivati opterećenje maksimalanog iznosa imovine.	Da
Da li se prvo isplaćuju kreditori (prije poreskih obaveza i obaveza prema radnicima) kada dužnik nije u stanju da izvrši izmirenje novčanih obaveza a nije u stanju stečajnog postupka	Ne
Da li se prvo isplaćuju kreditori (prije poreskih obaveza i obaveza prema radnicima) kada je preduzeće likvidirano?	Ne

Kvalitet informacija o kreditima (0-8)	Privatni izvori	Javni kreditni registar	Ocjena indeksa: 6
Da li su podaci o svim firmama i pojedincima dostupni?	Ne	Da	1
Da li su i pozitivni i negativni podaci dostupni?	Da	Da	1
Da li su podaci iz maloprodaje i komunalnih preduzeća – pored podataka iz banaka i finansijskih institucija - dostupni?	Da	Ne	1
Da li se distribuiraju informacije o dvogodišnjoj kreditnoj historiji?	Da	Da	1
Da li su distribuirani podaci o kreditima ispod 1% BNP-a po glavi stanovnika?	Da	Da	1
Da li je zakonom dopušteno da dužnici mogu provjeriti svoje podatke u najvećim kreditnim registrima?	Ne	Ne	0
Da li banke ili finansijske institucije mogu pristupiti kreditnim informacijama online (preko online platforme) ?	Da	Da	1
Da li je biro ili javni registar ponudio pomoć bankama i finansijskim institucijama u procjeni kreditne sposobnosti dužnika?	Ne	Ne	0

Pokrivenost kreditnim informacijama	Privatni izvori	Javni kreditni registra
Broj preduzeća koja su dostavila informacije	260.866	28.103
Broj osoba	0	976.891
Ukupno	260.866	1.004.994
% pokrivenosti odraslih osoba	9,90	38,0

ZAŠTITA INVESTITORA

Zaštita, prvenstveno manjinskih investitora je pitanje mogućnosti preduzeća da povećaju kapital koji im je potreban za rast, inovacije i konkurentnost. Ukoliko zakoni zemlje ne obezbjeđuju kvalitetnu zaštitu, investitori nemaju stimulans investirati, osim u slučaju kada oni sami kontrolišu vlasništvo. Precizni propisi jasno reguliraju odnose strana u poslu, promoviraju jasne i učinkovite zahtjeve, zahtijevaju sudjelovanje vlasnika u velikim odlukama preduzeća i postavljaju jasne standarde odgovornosti preduzeća.

Lakoća poslovanja u dijelu zaštite investitora mjeri jačinu zaštite manjinskih vlasnika od korištenja sredstava preduzeća u osobne svrhe od strane većinskog vlasnika i menadžmenta preduzeća. Pokazatelj razlikuje 3 dimenzije zaštite investitora: transparentnost transakcija povezanih subjekata (objavljivanje informacija), odgovornost u upravljanju (upravljačka odgovornost) i mogućnost suvlasnika da tuže zaposlenike i direktora zbog zlouporaba (lakoća rješavanja tužbi). Rang jačine zaštite investitora je prosjek rangiranja 3 pomenute odrednice. Kako bi podaci bili uporedivi sa ostalim ekonomijama, korištene su slijedeće pretpostavke o preduzeću i transakcijama:

Preduzeće (kupac):

- Javno trgovinsko preduzeće koje je na popisu najvažnijih burzi (ili je

velika privatna firma sa nekoliko vlasnika).

- Ima upravni odbor i glavnog izvršnog direktora (CEO) koji legalno može djelovati u i za ime kupca, pa čak i ako ovo nije izričito propisano zakonom.

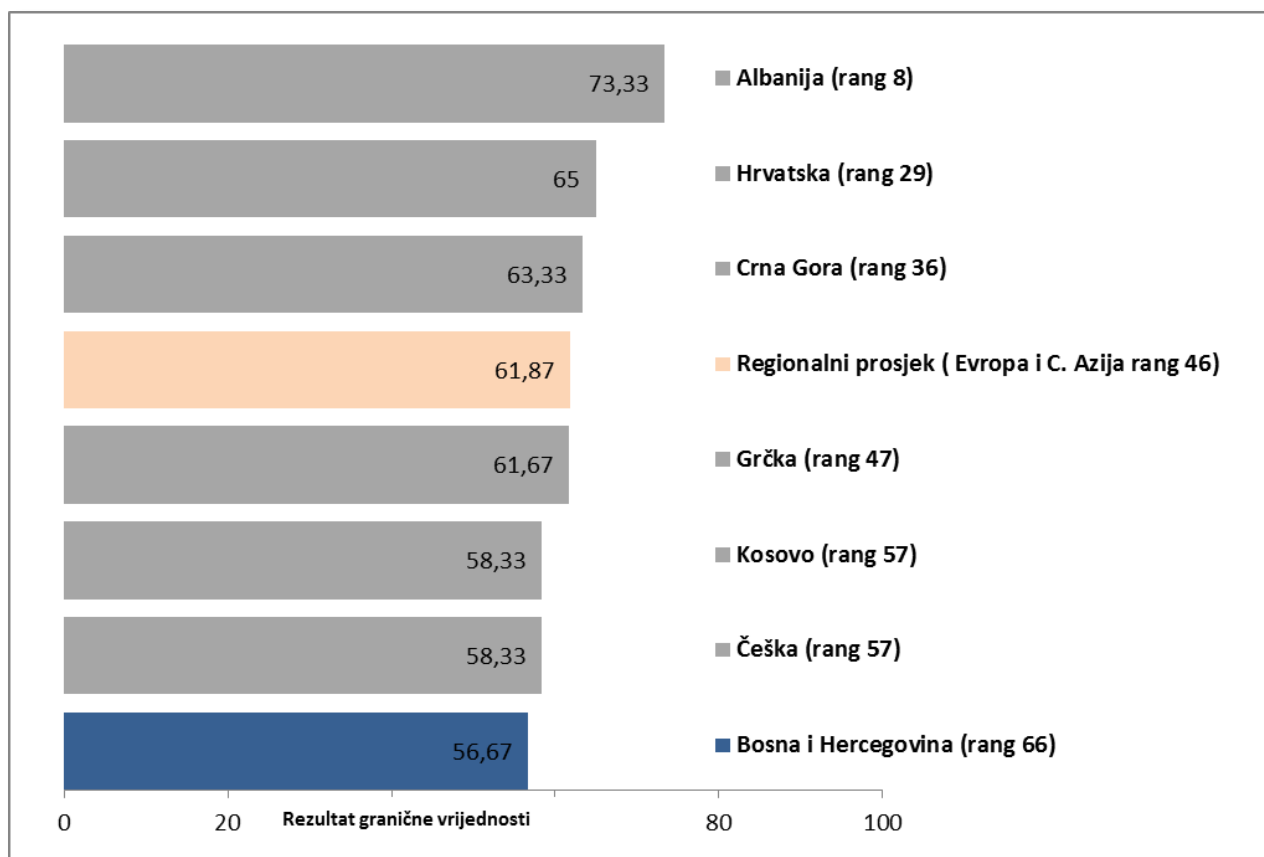
Transakcija uključuje:

- Direktor i većinski vlasnik preduzeća donose odluku da kompanija kupi korištena vozila od drugog preduzeća koje je u njegovom vlasništvu.
- Cijena je viša nego uobičajena za korištena vozila, ali transakcija se obavlja.
- Sve potrebne saglasnosti su dobivene, iako transakcija ide na štetu kupca.
- Suvlasnici tuže interesne strane i članove upravnog odbora.

Bosna i Hercegovina je ocjenjena sa rezultatom 5,7 u jačini zaštite manjinskih investitora pri čemu viši rezultati pokazuju jaču i bolju zaštitu. U globalnom smislu Bosna i Hercegovina je na 66. mjestu od 189 ekonomija kada je u pitanju jačina

zaštite manjinskih investitora (slika 7.1). Iako ovaj pokazatelj ne bilježi sve aspekte koji su vezani za zaštitu manjinskih investitora, viši rang govori da regulativa i propisi nude jaču zaštitu investitora od zlouporaba.

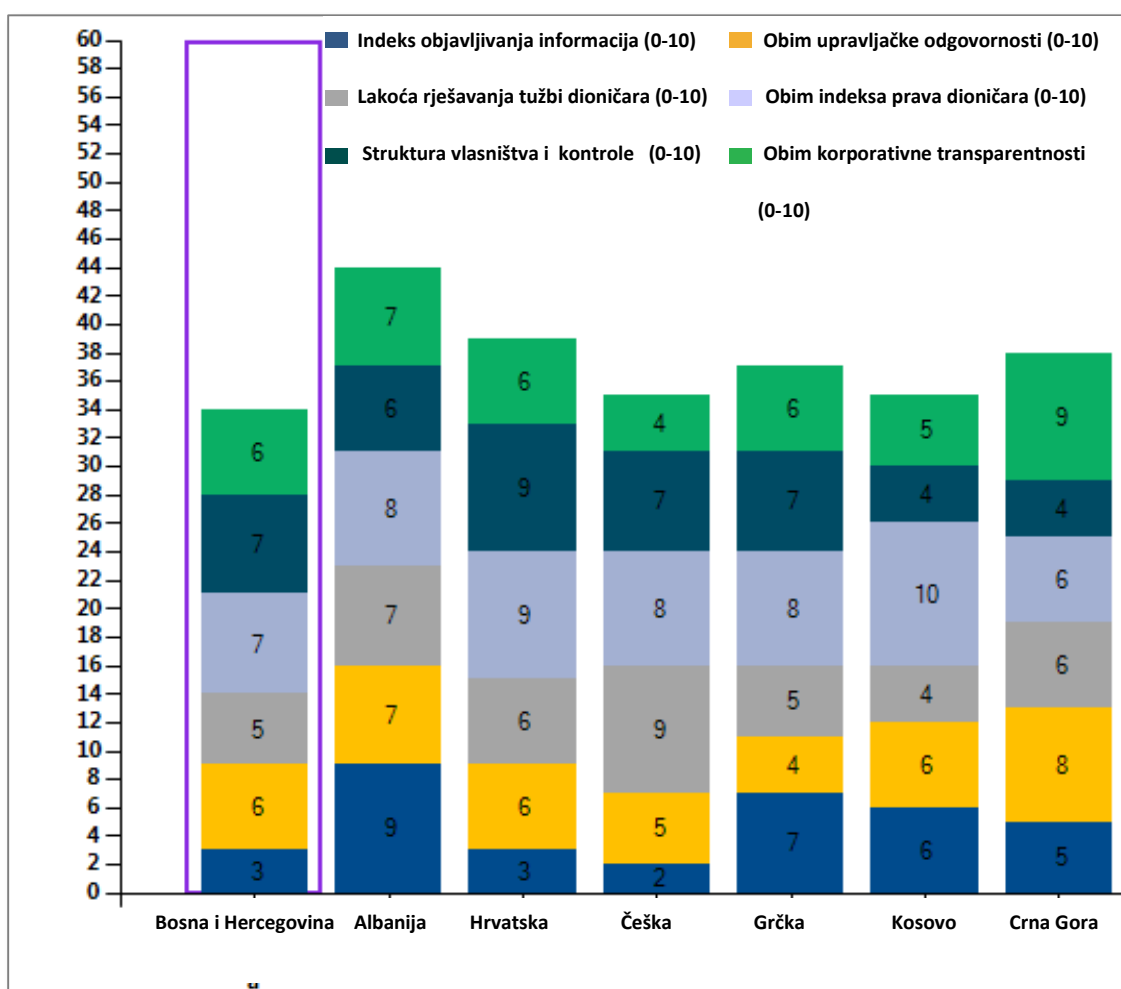
Slika 7.1. Rangiranje BiH u odnosu na neke ekonomije EU i okruženja u zaštiti manjinskih investitora



Jedan od efikasnih načina kako bi se predstavili rezultati zemlje u smislu indikatora zaštite manjinskih investitora je da se sagleda kako zemlja stoji u

poređenju sa drugim zemljama. Slika 7.2 pokazuje rezultate raznih podindikatora zaštite manjinskih prava investitora u BiH u 2015. godini.

Slika 7.2. Sažetak raznih indeksa zaštite manjinskih investitora u Bosni i Hercegovini i uporedba sa nekim zemljama EU i okruženja.



Indikator zaštite manjinskih investitora za Bosnu i Hercegovinu koji se procjenjuje u ovom dokumentu, temelji se na detaljno prikupljenim podacima kroz ankete pravnika iz oblasti poslovanja, propisima

koji regulišu poslovanje i sudskoj praksi. Pregled koji slijedi detaljno pokazuje osnovne rezultate za Bosnu i Hercegovinu kad je u pitanju kvalitet zaštite manjinskih investitora.

Sažetak bodovanja indikatora zaštite investitora u Bosni i Hercegovini

Pokrivenost	Rezultat	Opis rezultata
Jačina zaštite investitora (0-10)	5.7	
Obim indeksa regulacije sukoba interesa (0-10)	4.7	
Objavljivanje informacija (0-10)	3.0	
Koja tijela u preduzeću daju saglasnost za obavljanje transakcija	2.0	Upravni odbor, a direktor nema pravo glasati
Da li je potrebno objavljivati sukob interesa između direktora i upravnog odbora?	1.0	Postojanje sukoba interesa bez obaveze objavljivanja
Da li je potrebno objavljivanje transakcija u javnosti bez odgode?	0.0	Ne postoji obaveza objavljivanja
Da li je potrebno objavljivanje transakcija u periodičnim intervalima (godišnji izvještaj)?	0.0	Ne postoji obaveza objavljivanja
Da li spoljni organ treba pregledati uslove transakcija prije njihovog izvršenja?	0.0	Ne
Upravljačka odgovornost (0-10)	6.0	
Mogu li suvlasnici direktno tužiti za štetu koju transakcija kupac-prodavač može nanijeti preduzeću?	0.0	Ne
Mogu li suvlasnici smatrati da je direktor odgovoran za štetu koju transakcija kupac-prodavač može nanijeti preduzeću?	1.0	Direktori imaju odgovornost za sumnjive transakcije koje idu na štetu manjinskih vlasnika
Mogu li suvlasnici smatrati članove upravljačkog tijela odgovornim za štetu koju transakcija kupac-prodavač može nanijeti preduzeću?	2.0	Upravljački odbori imaju odgovornost za sumnjive transakcije koje idu na štetu manjinskih vlasnika
Da li sud može poništiti transakciju nakon uspješnog zahtjeva od strane tužitelja vlasnika?	0.0	Nije moguće, osim u slučaju prevare
Da li će direktor platiti odštetu za štetu koju je nanio preduzeću usljed uspješnog zahtjeva od strane tužitelja vlasnika?	1.0	Da
Da li će direktor vratiti ostvarenu dobit od transakcije usljed uspješnog zahtjeva od strane tužitelja vlasnika?	1.0	Da
Da li se novčane i zatvorske kazne mogu primjeniti protiv direktora?	1.0	Da
Lakoća rješavanja tužbi dioničara (0-10)	5.0	
Da li vlasnici koji posjeduju 10% ili manje od kupčevog udjela mogu pregledati transakcijske dokumente prije podnošenja tužbe?	1.0	Da
Da li tužitelj može dobiti bilo koji dokument od optuženog i svjedoka tokom suđenja?	1.0	Može dobiti sve informacije koje su relevantne za predmet tužbe
Da li tužitelj može zatražiti niz dokumenata od optuženog bez identificiranja posebnih razloga?	0.0	Ne
Da li tužitelj može direktno postavljati pitanja optuženom i svjedocima?	2.0	Da
Da li je razina dokazivanja u građanskim parnicama niža nego u krivičnim?	0.0	Ne
Da li vlasnici mogu povratiti pravne troškove iz kompanije?	1.0	Da, ukoliko je uspješan rezultat
Snaga dioničarske strukture upravljanja (0-10)	6.7	
Obim indeksa prava dioničara (0-10)	7.0	
Struktura vlasništva i kontrole (0-10)	7.0	
Obim indeksa korporativne transparentnosti (0-10)	6.0	

PORESKA POLITIKA

Poreska politika zemlje i porezi su od suštinskog značaja jer se na taj način finansiraju javne usluge, infrastruktura i usluge koje su od velike važnosti za normalno funkcionisanje privrede. Ali, visina poreskih stopa treba da bude pažljivo odabrana kako bi se izbjegle zloupotrebe poreskih zakona. Prema analizama Lakoće poslovanja, u zemljama u kojim je jako komplikovan poreski sistem sa visokim porezima, veliki dio ekonomskih aktivnosti se obavlja u neformalnom sektoru, i preduzeća na taj način izbjegavaju plaćati porez.

Lakoća poslovanja mjeri visinu poreza i doprinosa koje preduzeće srednje veličine mora platiti na godišnjem nivou, kao i administrativne poteškoće prilikom plaćanja poreza i doprinosa. Ovaj indikator se mjeri na osnovu niza finansijskih izvještaja i pretpostavki o transakcijama u toku jedne godine. Podaci su dobiveni na

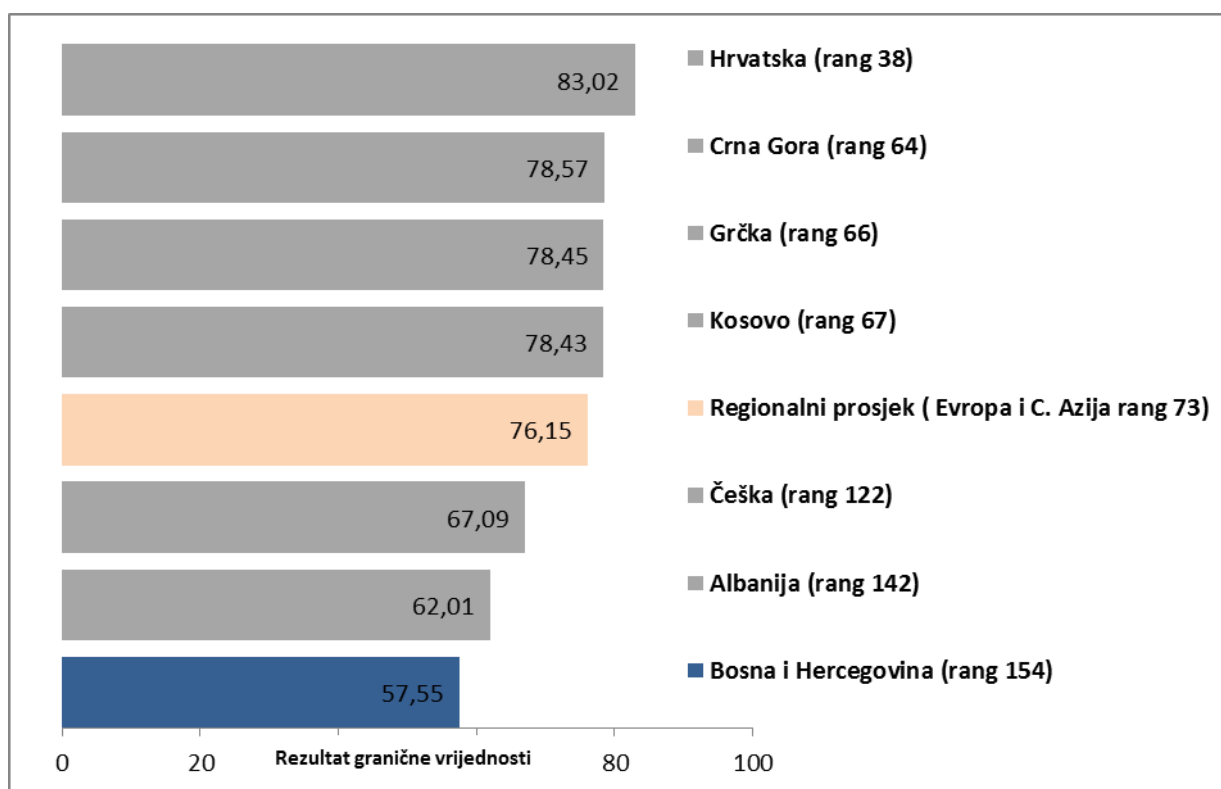
osnovu učestalosti podnošenja naloga i plaćanja ali i vremena potrebnog za plaćanje koje je u skladu sa poreskim zakonima. Rang lakoće plaćanja poreza je jednostavan prosjek komponenti ovog pokazatelja: broj godišnjih plaćanja, vrijeme i ukupna poreska stopa. Kako bi podaci bili uporedivi sa ostalim ekonomijama, postoji nekoliko pretpostavki o poslovanju, porezima i doprinosima:

- Preduzeće koje plaća porez je srednje veličine čije poslovanje je započelo 01. januara 2013. godine.
- Evidentiraju se svi porezi i doprinosi koji su uplaćeni na godišnjem nivou.
- Porezi i doprinosi se mjere na svim nivoima vlasti.
- Porezi i doprinosi podrazumijevaju porez na dobit, PDV i sve obaveze na plate koje preduzeća plaćaju.
- Standardni odbici i izuzeća uzeti su u obzir.

Koliko je administrativno komplikovano plaćanje poreza u Bosni i Hercegovini i koliko poreza preduzeća plaćaju? U prosjeku, preduzeća izvrše 45 plaćanja poreza tokom godine, potroše 420 sati na podnošenje naloga za plaćanje, pripremu i plaćanje poreza, a plate porez na teret poslodavca u iznosu od 23,3% od

ostvarene dobiti. Globalno gledajući Bosna i Hercegovina je na 154 mjestu od 189 ekonomija (slika 8.1). Rang u odnosu na ekonomije okruženja i regionalni prosjek pruža korisne informacije u procjeni poreskog opterećenja u Bosni i Hercegovini.

Slika 8.1. Rangiranje BiH u odnosu na neke ekonomije EU i okruženja u lakoći plaćanja poreza



Ekonomije širom svijeta su ubrzale plaćanje poreza i olakšale poslovanje putem objedinjavanja naloga za plaćanje, smanjenjem učestalosti plaćanja i uvođenjem elektronskog plaćanja. Mnogi su smanjili i poreske stope, a promjene su donijele konkretne rezultate. Neke

ekonomije su pojednostavljivanjem plaćanja poreza i smanjenjem poreskih stopa dobile veće poreske prihode. Koje od poreskih reformi je Lakoća poslovanja zabilježila u Bosni i Hercegovini od 2008. godine do danas pokazuje tabela 8.1.

Tabela 8.1 Da li je plaćanje poreza u BiH olakšano ili ne?

Godina LP	Reforma
LP2011	Bosna i Hercegovina je pojednostavila proces oporezivanja rada, smanjile su se obaveze poslodavca za socijalno osiguranje
LP2013	Bosna i Hercegovina je olakšala plaćanje doprinosa za socijalno osiguranje uvođenjem elektronskog popunjavanja naloga i plaćanja.
LP2014	Bosna i Hercegovina je uvela kaznu u slučaju nezapošljavanja minimalnog broja ljudi u pojedinim djelatnostima iako je privremeno ukinula doprinos na šume.

Pokazatelji prikazani za Bosnu i Hercegovinu se temelje na standardnom nizu poreza i obaveza koje uplaćuju preduzeća. Porezni obveznici su anketirani o standardnim finansijskim izvještajima kao i broju transakcija koje preduzeće ima u toku godine. Ispitanici su odgovarali na pitanje koliko preduzeće mora platiti poreza i doprinosa i koje su procedure kako bi se plaćanje izvršilo. U nastavku su detaljno predstavljeni svi porezi i doprinosi u BiH sa brojem uplata, potrebnim vremenom za plaćanje i poreskim stopama.

LOKACIJA PREDUZEĆA

Grad: Sarajevo

Pregled poreskih opterećenja u Bosni i Hercegovini

Porez ili obavezni doprinosi	Plaćanja (broj)	Napomene o uplatama	Vrijeme (sati)	Zakonska poreska stopa	Poreska osnovica	Ukupna poreska stopa (%dobiti)
Doprinosi za socijalno osiguranje zaposlenih na teret poslodavca	1	online uplata	81	10.5%	Bruto plaća	11.8
Porez na dobit	12		68	10%	Oporeziva dobit	7,2
Naknade za šume	5			0,07%	Ukupan prihod	1,2
Doprinos za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom	0	Plaćeno zajednički		25% za svaku osobu sa invaliditetom koja mora biti zaposlena	Prosječna neto plata u FBiH	0,9
Naknada turističke zajednice	12			0,05%	Ukupan prihod	0.9
Lokalni porez na imovinu	1			4 KM	Po metru kvadratnom	0,5
Doprinos za zaštitu od prirodnih nepogoda	0	Plaćeno zajednički		0.5%	Neto plaća	0.4
Doprinos za zaštitu voda	0	Plaćeno zajednički		0.5%	Neto plaća	0.4
Takse na istaknutu firmu	1			200 KM	Po istaknutoj firmi	0
Porez na gorivo	1				Uključeno u cijenu goriva	0
PDV	12		271	17%	Dodana vrijednost	0
Doprinosi za socijalno osiguranje na teret zaposlenih	0	Plaćeno zajednički		31%	Bruto plaća	0
Ukupno	45		420			23.3

MEĐUNARODNA TRGOVINA

U današnjem svijetu globalizacije, omogućavanje lakše razmjene roba i usluga među ekonomijama je sve više važno. Previše dokumentacije opterećujuće carinske procedure, neučinkovite operacije u lukama i neadekvatna infrastruktura proizvode dodatne troškove i kašnjenja uvoza i izvoza koji guše potencijal razmjene.

Lakoća poslovanja mjeri vrijeme i troškove (osim tarifa i troškova za pomorski transport) vezane za izvoz i uvoz standardne robe, kao i broj dokumenata potrebnih kako bi se spoljnotrgovinski posao izvršio. Indikatori obuhvataju proceduralne zahtjeve, neophodnu dokumentaciju i postupak na carini i drugim regulatornim tijelima, kao i u lukama. Također, indikatori obuhvataju i logistiku, uključujući vrijeme i troškove unutrašnjeg transporta do najvećeg poslovnog centra. Rang lakoće međunarodne trgovine je jednostavan prosjek komponenti ovog pokazatelja: broja dokumenata, vremena i troškova izvoza i uvoza. Kako bi podaci bili uporedivi sa ostalim ekonomijama, Lakoća poslovanja koristi nekoliko pretpostavki o analiziranom preduzeću i robi kojom se trguje.

Preduzeće je:

- Srednje preduzeće sa 60 uposlenih.
- Smješteno u prigradskoj zoni najvećeg poslovnog grada.
- Privatno društvo sa ograničenom odgovornošću, u domaćem vlasništvu, zvanično registrovano i posluje u skladu sa regulativom i važećim zakonima o trgovini.

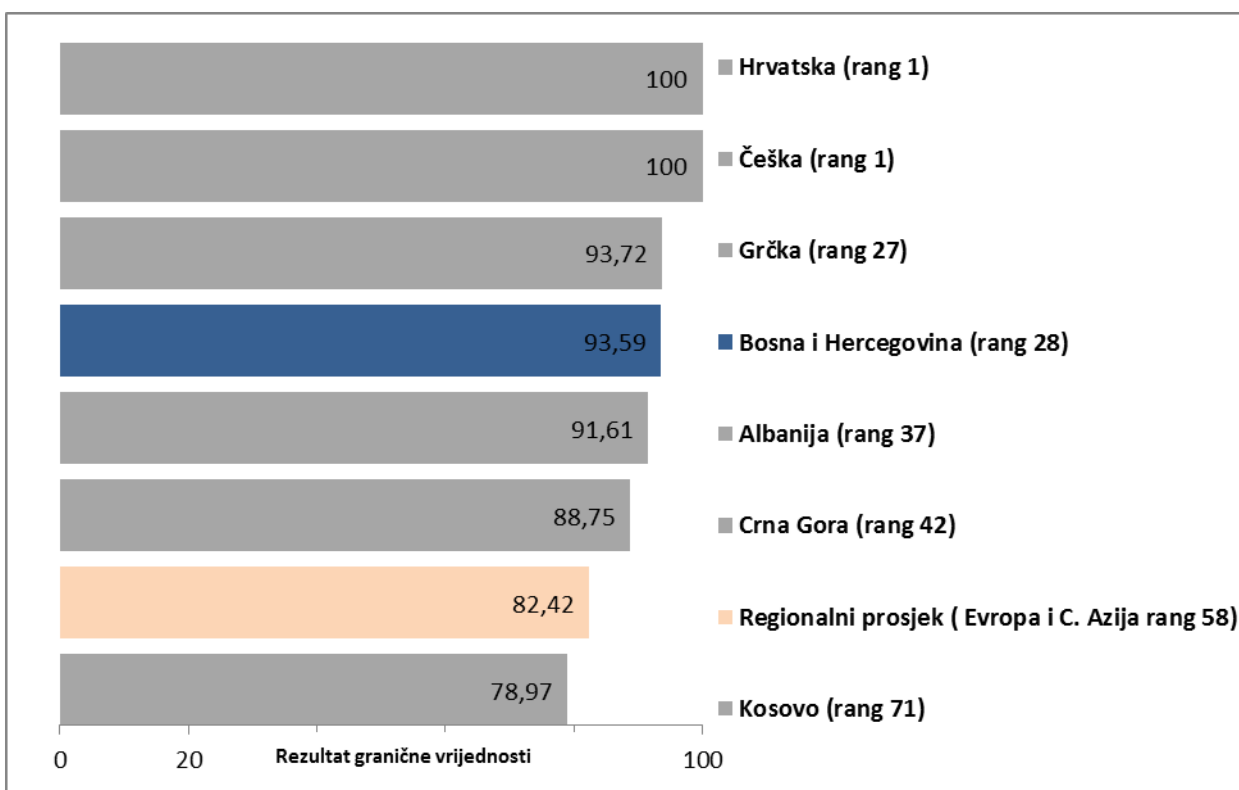
Roba kojom se trguje:

- Nije štetna i ne uključuje vojnu opremu.
- Ne zahtjeva hlađenje niti bilo kakav poseban tretman.
- Ne zahtjeva nikakve posebne fitosanitarne ili okolišne uslove sigurnosti, osim onih iz međunarodnih standarda.
- Je jedna od vodećih izvoznih ili uvoznih roba.
- Prevozi se u suhom kargu u 20 metara dugom kontejneru.

U globalnom smislu, Bosna i Hercegovina zauzima 28. mjesto od 189 zemalja u dijelu lakoće međunarodne trgovine (slika 9.1).

Upoređivanje sa ekonomijama u okruženju i regionalnim prosjekom pruža korisne informacije u procjeni lakoće uvoza ili izvoza roba u Bosni i Hercegovini kako bi se napravio napredak u međunarodnoj trgovini.

Slika 9.1. Rangiranje BiH u odnosu na neke ekonomije EU i okruženja u lakoći međunarodne trgovine



IZVRŠENJE UGOVORA

Riješavanje privrednih sporova ima veliku važnost za privredu. Sudovi su jako bitni za poduzetnike jer oni tumače pravila tržišta i štite ekonomska prava. Efikasni i transparentni sudovi ohrabruju nove poslovne aktivnosti jer se preduzetnici mogu osloniti na sudove u slučaju da kupac ne izmiri svoja dugovanja. Brza suđenja su naročito neophodna za mala preduzeća koja imaju problem sa nelikvidnošću i ostankom u poslu dok čekaju ishod dugog sudskog spora.

Lakoća poslovanja mjeri efikasnost pravosudnog sistema u rješavanju privrednih sporova pred domaćim sudovima. Ovaj dokument analizira podatke koji se odnose na vrijeme i troškove u rješavanju komercijalnih tužbi. Pored postojećih, ove godine je uvedena nova mjera, indeks kvalitete sudskog postupka, gdje se ocjenjuje da li je zemlja usvojila seriju dobrih praksi koje promovišu kvalitet i efikasnost sudskog sistema. Ovaj indeks je zamjenio indikator procedura. Rang lakoće izvršenja ugovora predstavljen je kao prosjek rezultata svih

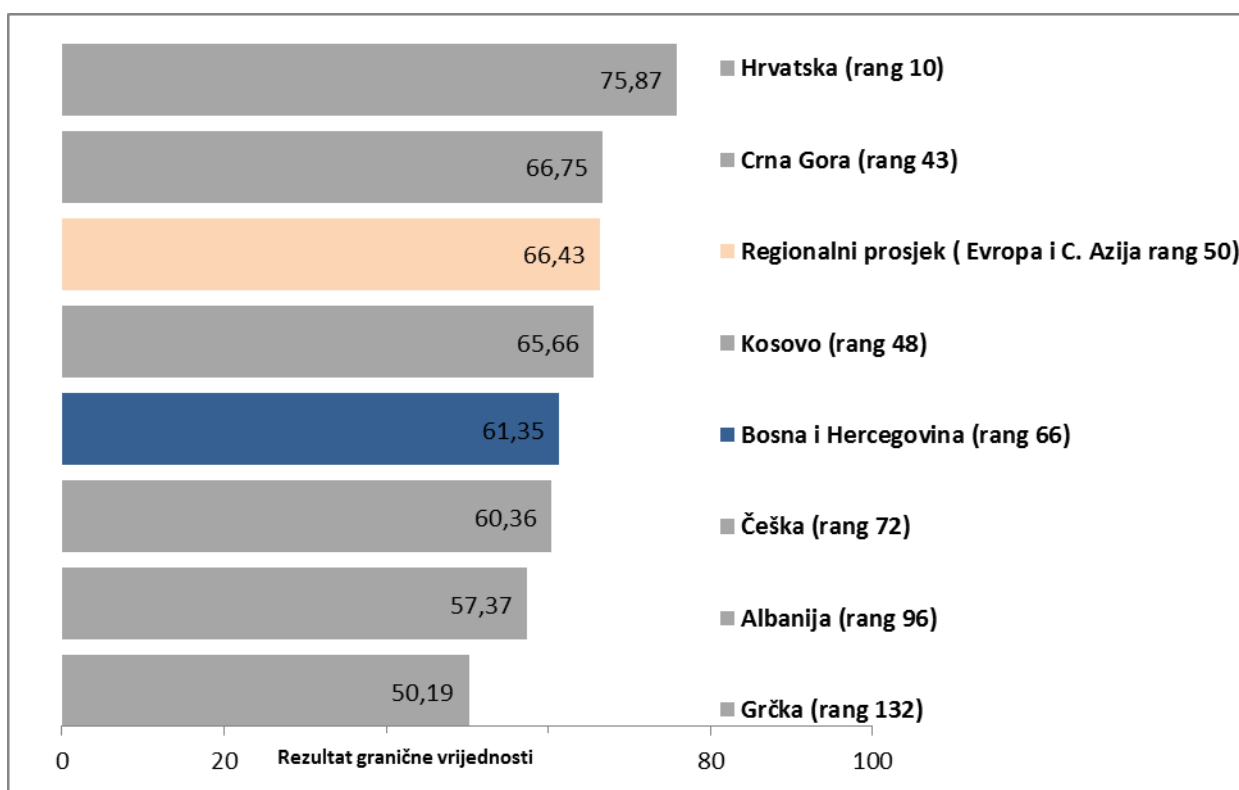
pomenutih podindikatora. Kako bi podaci bili uporedivi sa drugim ekonomijama, Lakoća poslovanja se koristi nekim pretpostavkama:

- Prodavac i kupac se nalaze u najvećem poslovnom gradu,
- Kupac naručuje robu po narudžbi i odbija da plati,
- Prodavac tuži kupca pred nadležnim sudom,
- Vrijednost potraživanja je 200% BNP-a po glavi stanovnika ili po lokalnom kursu 5000 \$, ovisno šta je više,
- Spor o kvalitetu robe zahtjeva stručno mišljenje,
- Sudija odlučuje u korist prodavca, nema mogućnosti žalbe,
- Prodavac provodi presudu putem javne prodaje pokretne imovine kupca.

Koliko je učinkovit proces rješavanja privrednih sporova putem sudova u Bosni i Hercegovini? Prema podacima koje je prikupila Lakoća poslovanja, izvršenje ugovora traje 595 dana i košta 34,0% vrijednosti potraživanja.

Globalno, Bosna i Hercegovina je na 66 mjestu od 189 ekonomija prema lakoći izvršenja ugovora (slika 10.1). Uporedba sa ekonomijama okruženja i regionalnim prosjekom pruža i druge korisne informacije za procjenu efikasnosti izvršenja ugovora u Bosni i Hercegovini.

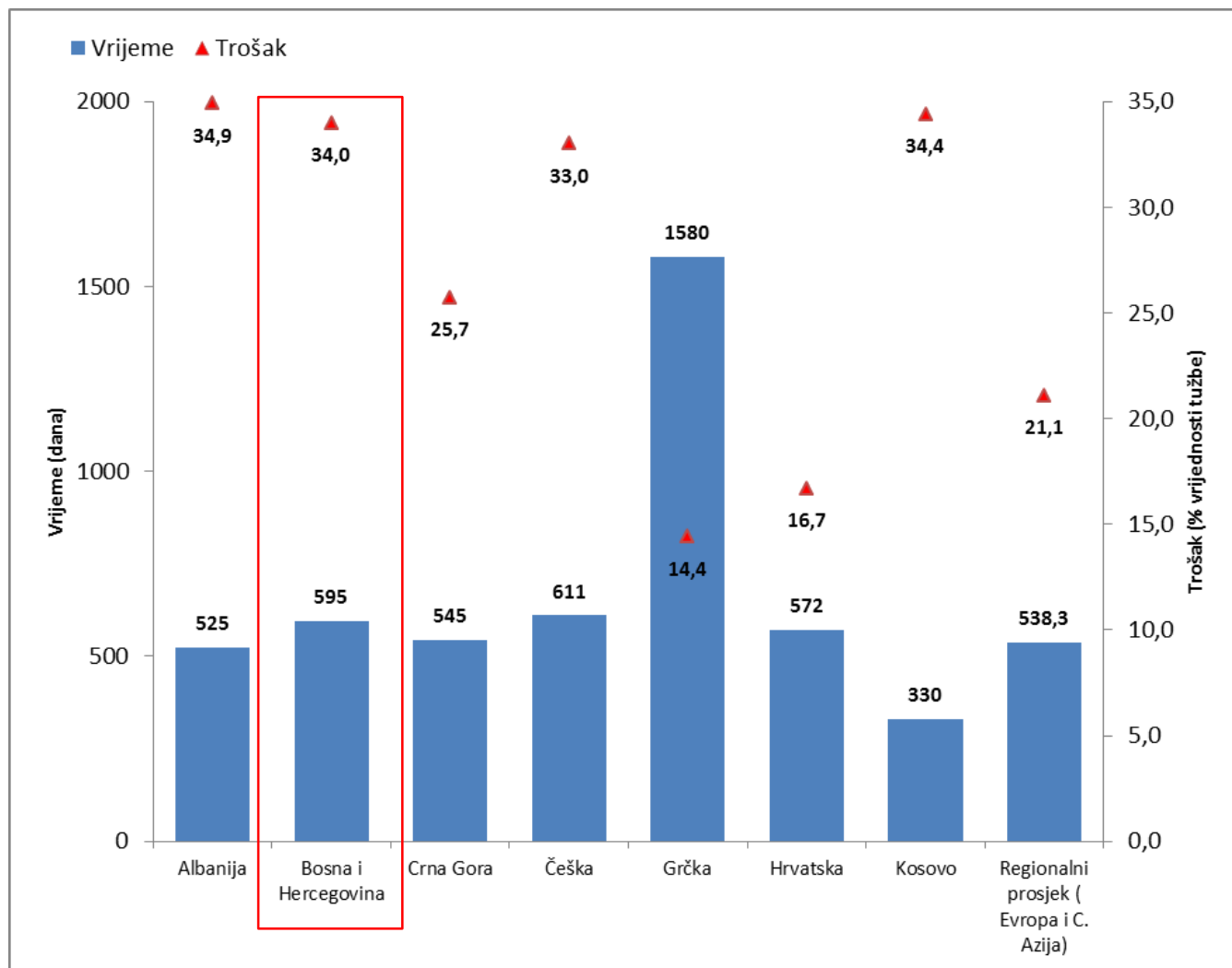
Slika 10.1. Rangiranje BiH u odnosu na neke ekonomije EU i okruženja u lakoći izvršenja ugovora



Pokazatelji koji su prikazani za Bosnu i Hercegovinu su bazirani na nizu specifičnih koraka koji su potrebni u rješavanju standardiziranih poslovnih sporova preko sudova. Vrijeme i troškovi koji su potrebni za njihovo okončanje su identifikovani kroz proučavanje kodeksa parničnog postupka i drugih sudskih propisa kao i kroz istraživanja i anketiranje lokalnih advokata specijaliziranih za parnični postupak.

SUD**Grad: Sarajevo****Ime suda: Općinski sud u Sarajevu**

Pregled vremena i troškova izvršenja ugovora u Bosni i Hercegovini i uporedba sa nekim zemljama EU i okruženja.



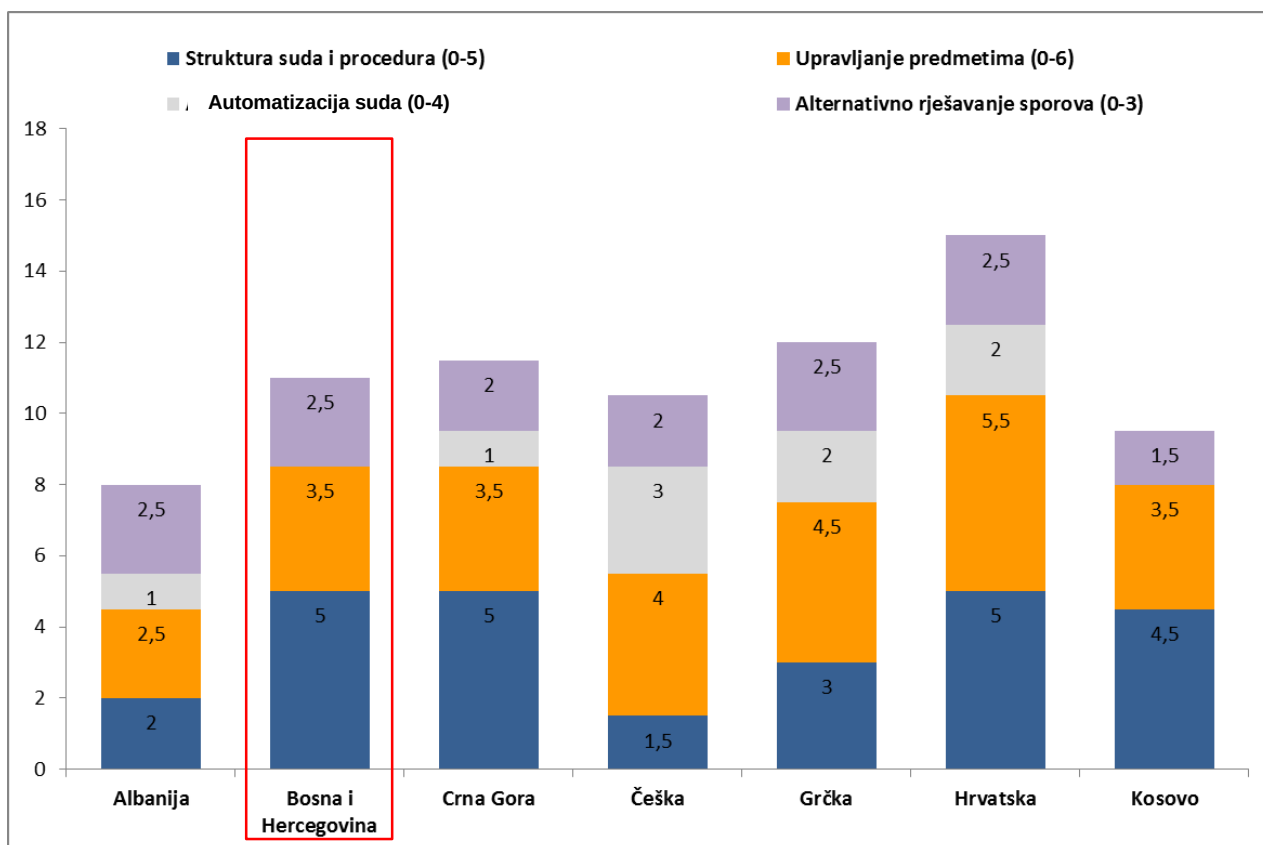
Rezultat indeksa kvalitete sudskih procesa je suma rezultata 4 podindeksa (slika 10.3). Indeks ima ocjenu u rasponu od 0 do 18 gdje viša ocjena ukazuje na učinkovitije rješavanje sudskih postupaka.

Metodologiju je najprije razvio Djankov (2003) a ovdje je usvojena sa nekoliko izmjena i prvi put predstavljena u ovogodišnjem izvještaju.

Indeksa kvaliteta sudskih procesa u Bosni i Hercegovini

Pokrivenost	Rezultat
Kvalitet sudskih procesa (0-18)	11
Struktura suda i procedura (0-5)	5
Upravljanje predmetima (0-6)	3,5
Automatizacija suda (0-4)	0
Alternativno rješavanje sporova (0-3)	2,5

Slika 10.3. Indeks kvaliteta sudskih procesa u Bosni i Hercegovini i uporedba sa nekim zemljama EU i okruženja.



RIJEŠAVANJE NESOLVENTNOSTI

Stečajni sistem funkcioniše kao filter, osigurava opstanak ekonomski efikasnih preduzeća i ponovnu raspodjelu resursa neefikasnih preduzeća. Brz i jeftin stečajni postupak rezultira brzim povratkom poslovanju zdravih cjelina poslovnog subjekta i osigurava povrat sredstava kreditorima. Boljom realizacijom očekivanja kreditora i dužnika u ishodu stečajnog postupka, dobro uređen stečajni sistem može olakšati pristup finansijskim sredstvima, sačuvati održiva preduzeća i na taj način povećati rast privrede.

Lakoća poslovanja mjeri vrijeme, troškove i ishode stečajnog postupka domaćih privrednih subjekata. Ne analizira stečajne postupke pojedinaca i finansijskih institucija. Podaci su dobijeni na osnovu ankete subjekata domaće prakse nesolventnosti, proučavanjem zakona i propisa, kao i na osnovu javnih informacija o sistemu stečaja.

Rang lakoće rješavanja nesolventnosti se temelji na stopi povrata sredstava koja se vraćaju kreditorima i povjeriocima putem

reorganizacije, likvidacije ili postupka naplate duga.

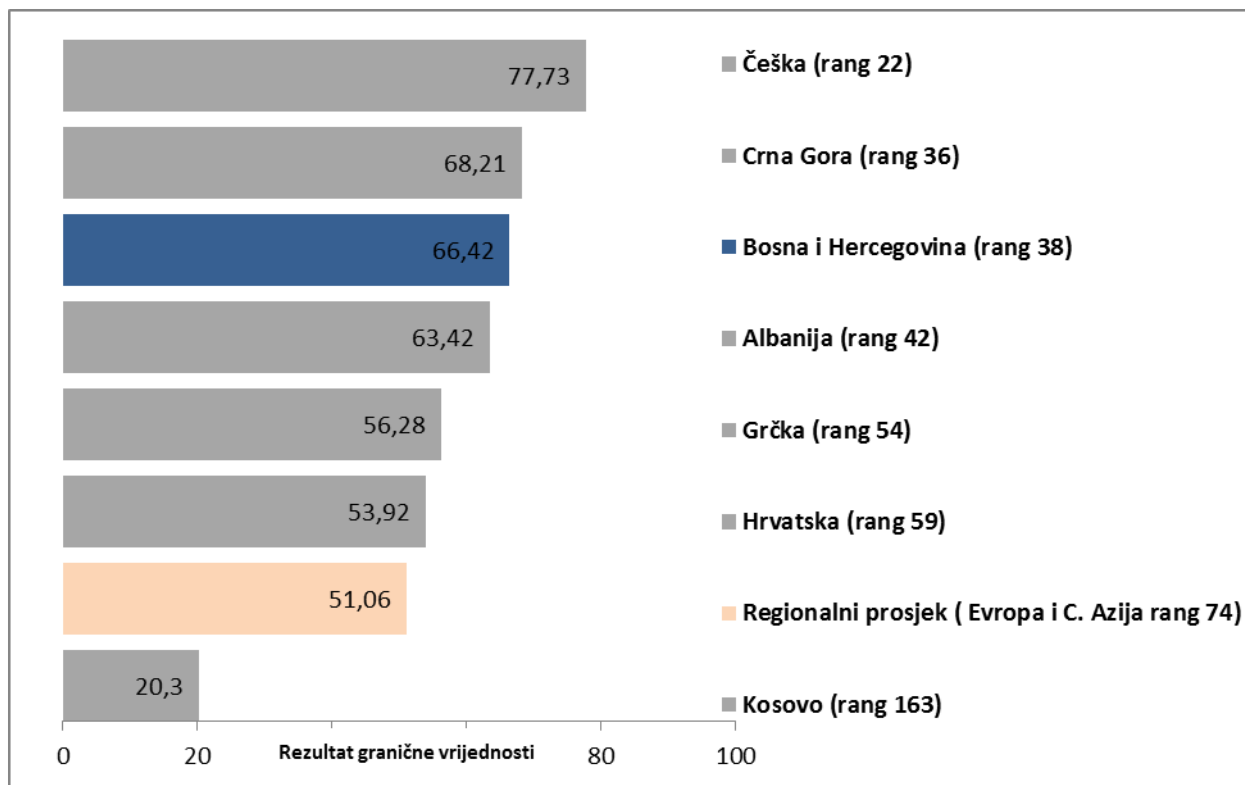
Pored toga, Lakoća poslovanja evaluiira adekvatnost i integritet postojećeg zakonskog okvira koji se primjenjuje u reorganizaciji i likvidaciji stečajnog postupka kroz okvir indeksa rješavanja nesolventnosti. Indeks testira da li su zemlje usvojile neke od dobrih međunarodno prihvaćenih praksi u četiri područja: početak postupka, upravljanje imovinom dužnika, postupak reorganizacije, učešće povjerilaca. Indeks ima ocjenu od 0-16 gdje viša ocjena pokazuje da je bolje dizajniran sistem za rehabilitaciju održivih privrednih subjekata i gašenje neodrživih. BiH ima visoku ocjenu ovog indeksa (15,0) zbog čega je njen ukupan rang u ovom indikatoru visoko pozicioniran.

Cilj svake zemlje je da stopa povrata sredstava u stečajnom postupku bude što je moguće viša, te da se postupak stečaja što prije završi uz najniže moguće troškove.

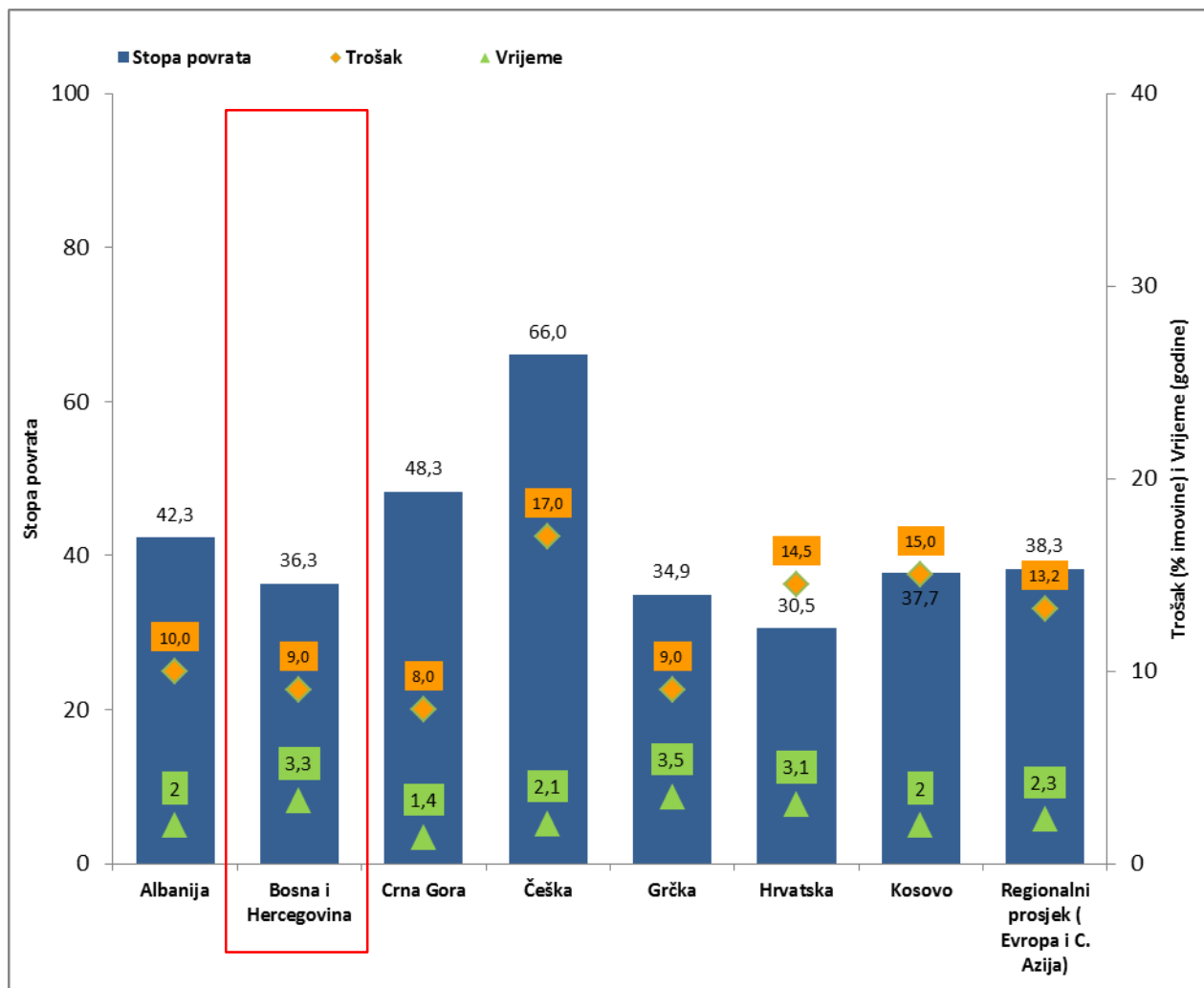
Koliko je učinkovit sistem rješavanja nesolventnosti (stečajnog postupka) u Bosni i Hercegovini? Prema podacima Lakoće poslovanja, stečajni postupak traje u prosjeku 3,3 godine i košta 9% dužnikove imovine sa najvjerojatnijim ishodom da će preduzeće biti prodano u dijelovima. Prosječna stopa povrata je 36,3 centi na dolar.

U globalnom smislu, Bosna i Hercegovina je na 38 mjestu od 189 zemalja po lakoći rješavanja nesolventnosti (slika 11.1). Uporedba sa ekonomijama u okruženju i sa regionalnim prosjekom pruža korisne informacije u procjeni efikasnosti stečajnog postupka u BiH.

Slika 11.1. Rangiranje BiH u odnosu na neke ekonomije EU i okruženja u lakoći rješavanja nesolventnosti



Slika 11.2. Efikasnost i procedure – vrijeme, troškovi i stopa povrata u BiH u odnosu na neke ekonomije EU i okruženja u lakoći rješavanja nesolventnosti



Jačina rješavanja nesolventnosti je zbir rezultata 4 podindeksa, početka postupka, upravljanja imovinom dužnika, postupka reorganizacije i učešća povjerilaca u stečajnom postupku.

Sažetak indeksa jačine rješavanja nesolventnosti u Bosni i Hercegovini

Pokrivenost	Rezultat
Jačina rješavanja nesolventnosti (0-16)	15,0
Indeks početka postupka (0-3)	3,0
Indeks upravljanje imovinom dužnika (0-6)	6,0
Indeks postupka reorganizacije, (0-3)	3,0
Indeks učešće povjerilaca (0-4)	3,0

REGULACIJA TRŽIŠTA RADA

Lakoća poslovanja mjeri fleksibilnost u reguliranju zapošljavanja, posebno prekida radnog odnosa radnika i rigidnosti radnog vremena. U periodu 2007. – 2011. godine, napravljena su poboljšanja u oblasti rada kako bi se uskladila metodologija zapošljavanja radnika sa konvencijom Međunarodne organizacije rada (ILO). Konvencija ILO pokriva slijedeća područja koja mjeri Lakoća poslovanja: prestanak radnog odnosa, rad preko vikenda, plaćeni odmor i noćni rad, zaštita od nezaposlenosti i zdravstvena zaštita. Metodologija Lakoće poslovanja ne uključuje ILO osnovne radne standarde iz 8 konvencija koje pokrivaju pravo na kolektivno pregovaranje, ukidanje prisilnog rada, ukidanje dječijeg rada i jednak tretman u praksi zapošljavanja.

Između 2009. i 2011. godine, radna grupa Svjetske banke je radila sa konsultantima - stručnjacima u oblasti rada, poslodavcima i predstavnicima radnika, stručnjacima iz ILO, OECD, civilnog društva i privatnog sektora kako bi analizirali normativu koja reguliše zapošljavanje radnika i kako bi istražili buduća potencijalna područja zapošljavanja. Ove godine, Lakoća poslovanja je nastavila istraživanje prikupljanjem podataka o propisima koji pokrivaju probni rok za nove uposlenike.

Podaci o lakoći zapošljavanja i otpuštanja radnika se temelje na detaljnom istraživanju propisa o zapošljavanju koje je urađeno od strane domaćih pravnika i javnih službenika. Konsultovani su zakoni iz oblasti zapošljavanja, kao i sekundarni izvori, kako bi se potvrdila tačnost prikupljenih pokazatelja.

Kako bi podaci bili uporedivi sa ostalim ekonomijama korišteno je nekoliko pretpostavki o radniku i preduzeću:

Radnik:

- Je zaposlen kao blagajnik u trgovini ili supermarketu, ima 19 godina sa jednom godinom radnog iskustva.
- Je zaposlen na puno radno vrijeme.
- Nije član sindikata, osim ukoliko je to obavezno.

Preduzeće:

- Je društvo sa ograničenom odgovornošću.
- Posluje kao trgovačko društvo u najvećem poslovnom gradu.
- Je 100% u domaćem vlasništvu.
- Ima 60 uposlenika.
- Podliježe kolektivnom ugovoru koji se primjenjuje na firme koje čak i nisu potpisnice.
- Poštuje svaki zakon i propise, ali ne daje radnicima veće beneficije od propisanog zakonom ili kolektivnim ugovorom.

Rigidnost zapošljavanja mjeri 3 područja rada: teškoću zapošljavanja, rigidnost radnog vremena i probleme sa viškom zaposlenih.

Teškoća zapošljavanja mjeri da li su ugovori o radu na određeno vrijeme zabranjeni za stalne poslove, a ako su dozvoljeni, koliko je maksimalno kumulativno trajanje ugovora na određeno vrijeme, omjer minimalne pripravnike

plaće 19-godišnjeg radnika sa jednom godinom radnog staža, i odnos minimalne plate u odnosu na dodanu vrijednost po radniku kao i mogućnost poticaja u zapošljavanju radnika ispod 25 godina starosti*.

Teškoća zapošljavanja	Podaci
Ugovori na određeno vrijeme su zabranjeni za stalne poslove	Ne
Maksimalna dužina trajanja jednog ugovora na određeno vrijeme (mjeseci)	24 (Član 19, Zakon o radu FBiH)
Maksimalna dužina trajanja ugovora na određeno vrijeme, uključujući produženja (mjeseci)	24
Minimalna plaća za 19-godišnjeg radnika ili pripravnika (US \$ / mjesečno)	376,7
Odnos minimalne plate u odnosu na dodanu vrijednost po radniku	0.67
Poticaji za zapošljavanje radnika ispod 25 godina starosti?	Da

*nova mjera koja je nadograđena u ovogodišnjem izvještaju 2016

Rigidnost radnog vremena ima 9 komponenti: maksimalan broj radnih dana u sedmici, postojanje ograničenja za noćni rad vikendom i prekovremeni rad, zabrana

noćnog rada, noćni rad žena, ograničenja odmora za vikend, prosječni plaćeni godišnji odmor za radnika sa 1 godinom, 5 godina i radnika sa 10 godina rada.

Rigidnost radnog vremena	Podaci
Maksimalno radnih dana u sedmici	6.0
Premija za noćni rad (%plaćenih sati) u slučaju kontinuiranog rada	30
Premija za rad preko vikenda (%plaćenih sati) u slučaju kontinuiranog rada	20
Premija za prekovremeni rad (%plaćenih sati)	30
Zabrana noćnog rada	0.0
Mogu li žene koje nisu trudne i dojilje raditi kao i muškarci u noćnim smjenama?	Da
Ograničenje na vikend odmor	Ne
Ograničenje na prekovremeni rad	Ne
Plaćeni godišnji odmor za radnike sa 1 godinom radnog staža (radnih dana)	18.0
Plaćeni godišnji odmor za radnike sa 5 godina radnog staža (radnih dana)	18.0
Plaćeni godišnji odmor za radnike sa 10 godina radnog staža (radnih dana)	18.0
Plaćeni godišnji odmor (prosjeak za radnike s 1, 5 i 10 godina staža, u radnim danima)	18.0

Višak zaposlenih ima 9 komponenti: koliko je maksimalno trajanje probnog rada, da li je tehnološki višak nedovoljan razlog za prestanak rada, da li poslodavac mora obavijestiti treću stranu (vladinu agenciju) kako bi raskinuo ugovor sa jednim radnikom koji je tehnološki višak, da li poslodavac mora obavijestiti treću stranu (vladinu agenciju) kako bi raskinuo ugovor sa 9 radnika koji su višak, da li poslodavac treba odobrenje treće strane (vladine agencije) kako bi raskinuo ugovor sa

jednim radnikom koji je višak, da li poslodavac treba odobrenje treće strane (vladine agencije) kako bi raskinuo ugovor sa 9 radnika koji su višak, da li zakon zahtijeva da poslodavac preraspodijeli ili prekvalificira radnika prije nego ga proglasi viškom, da li važe pravila prednosti za tehnološke viškove i da li važe pravila prednosti u ponovnom zapošljavanju radnika koji su proglašeni tehnološkim viškom.

Višak zaposlenih	Podaci
Koliko je maksimalno trajanje probnog rada (mjeseci)	6
Da li je zakonom dozvoljeno otpuštanje radnika kao tehnološkog viška	Da
Obavješćavanje treće strane u slučaju otpuštanja 1 radnika	Ne
Odobrenje od treće strane u slučaju otpuštanja 1 radnika	Ne
Obavješćavanje treće strane u slučaju otpuštanja 9 radnika	Da
Odobrenje od treće strane u slučaju otpuštanja 9 radnika	Ne
Prekvalificiranje ili raspoređivanje prije proglašenja viškom	Da
Prioritetna pravila kod viška zaposlenih	Ne
Pravila prednosti u ponovnom zapošljavanju	Da

Troškovi tehnološkog viška su troškovi najave i obavijesti o tehnološkom višku, otpremnine i kazne zbog nezakonitog prekida rada kada je radnik suvišan. Izražava se u platnim sedmicama. Prosječan trošak najave i iznos otpremnine

primjenjuju se na radnika sa 1 godinom staža, radnika sa 5 godina i radnika sa 10 godina staža.

Jedan mjesec predstavlja 4 i 1/3 sedmice.

Troškovi tehnološkog viška	Podaci
Period obavješćenja za otpuštanje (u slučaju viška radnika sa 1 godinom staža, u platnim sedmicama)	2.0
Period obavješćenja za otpuštanje (u slučaju viška radnika sa 5 godina staža, u platnim sedmicama)	2.0
Period obavješćenja za otpuštanje (u slučaju viška radnika sa 10 godina staža, u platnim sedmicama)	2.0
Period obavješćenja za otpuštanje (prosjeak radnika sa 1,5,10 godina staža, u platnim sedmicama)	2.0
Otpremnina za otpuštanje (u slučaju viška radnika sa 1 godinom staža, u platnim sedmicama)	0.0
Otpremnina za otpuštanje (u slučaju viška radnika sa 5 godina staža, u platnim sedmicama)	7.2
Otpremnina za otpuštanje (u slučaju viška radnika sa 10 godina staža, u platnim sedmicama)	14.4
Otpremnina za otpuštanje (prosjeak radnika sa 1,5,10 godina staža, u platnim sedmicama)	7.2

Ovogodišnji izvještaj Lakoće poslovanja, po prvi put predstavlja podatke u 12 područja kvalitete **radnog mjesta**: da li zakon nalaže podjednake naknade za poslove istih vrijednosti, da li zakon nalaže gender nediskriminaciju u zapošljavanju, da li zakon nalaže plaćeno ili neplaćeno porodiljsko odsustvo, minimalno trajanje porodiljskog odsustva u kalendarskim danima (minimalan broj dana koji mora biti plaćen od strane države, poslodavca ili oboje), da li zaposlena na porodiljskom odsustvu prima 100% plaće, dostupnost 5

plaćenih dana u toku godine u slučaju bolesti, dostupnost obuka na radnom mjestu bez dodatnih troškova za radnika, da li radnik ima pravo na program naknade za nezaposlenost u slučaju samo jedne godine rada, minimalno trajanje uplaćivanja doprinosa kako bi se ostvarila naknada za nezaposlenost, da li je omogućeno uposleniku da osnuje ili se priključi nekom sindikatu, dostupnost administrativnih ili sudskih olakšica u slučaju povrede prava uposlenika, dostupnost inspekcijskog sistema.

Kvalitet radnog mjesta	Podaci
Da li zakon nalaže podjednake naknade za poslove istih vrijednosti?	Da
Da li zakon nalaže gender nediskriminaciju u zapošljavanju?	Da
Da li zakon nalaže plaćeno ili neplaćeno porodiljsko odsustvo?	Da
Minimalno trajanje porodiljskog odsustva u kalendarskim danima	365
Da li zaposlena na porodiljskom odsustvu prima 100% plaće?	Ne
Dostupnost 5 plaćenih dana u toku godine u slučaju bolesti?	Da
Dostupnost obuka na radnom mjestu?	Ne
Da li radnik ima pravo na program naknade za nezaposlenost u slučaju samo jedne godine rada?	Da
Minimalno trajanje uplaćivanja doprinosa kako bi se ostvarila naknada za nezaposlenost (mjeseci)?	8
Da li je omogućeno uposleniku da osnuje ili se priključi nekom sindikatu?	Da
Dostupnost administrativnih ili sudskih olakšica u slučaju povrede prava uposlenika?	Da
Dostupnost inspekcijskog sistema?	Da

ZBIRNA OCJENA I RANGIRANJE LAKOĆE POSLOVANJA

Ovogodišnji izvještaj lakoće poslovanja uvodi 2 agregirane mjere: zbirnu ocjenu udaljenosti granične vrijednosti i rang lakoće poslovanja svih 189 zemalja koje su obuhvaćene izvještajem. Rangiranje lakoće poslovanja poredi ekonomije jednu sa drugom. Granična vrijednost poredi ekonomije u skladu sa regulatornim praksama prikazujući odstupanje od najboljih ekonomskih performansi po svakom indikatoru Lakoće poslovanja. Kada se uporedi u dužem periodu, granična vrijednost pokazuje koliko se regulatorno okruženje promijenilo za lokalne poduzetnike u zemlji tokom niza godina u apsolutnim vrijednostima, dok rang lakoće poslovanja pokazuje koliko se okruženje promijenilo u relativnom smislu u odnosu na druge zemlje.

Granična vrijednost bilježi odstupanje svake ekonomije pojedinačno od mjere dobre prakse u cjelom uzorku za 36 indikatora svih 10 područja lakoće poslovanja (isključujući regulaciju tržišta rada). Rangiranje lakoće poslovanja ima skalu od 1 do 189. Rangiranje ekonomija je razvrstano po ukupnoj zbirnoj ocjeni. Najbolje rezultate u indeksu lakoće poslovanja u svijetu imaju Singapur, Novi Zeland, Danska, Južna Koreja, Hong Kong, V. Britanija, SAD, Švedska, Norveška i Finska. Prema ukupnoj ocjeni, sve zemlje bivše Jugoslavije se nalaze ispred BiH (79. mjesto), Kosovo 66. mjesto, Srbija 59. mjesto, Crna Gora 46. mjesto, Hrvatska 40., Slovenija 29., a najbolje stoji Makedonija na 12. mjestu.

Najlošiju ocjenu BiH bilježi u oblasti lakoće početka poslovanja (175. mjesto od 189 zemalja), lakoći dobivanja građevinskih dozvola (171. mjesto), lakoći priključenja električne energije (119. mjesto) i poreske politike (154. mjesto). BiH je zabilježila pozitivne promjene u rangu u odnosu na prošlu godinu jedino u priključenju električne energije (za 12 mjesta) i izvršenju ugovora (za 1 mjesto) dok je najveći pad ranga zabilježila u početku poslovanja (za 10 mjesta), mogućnosti kreditiranja (za 6 mjesta), poreskoj politici i rješavanju nesolventnosti (za 3 mjesta).

Za započinjanje poslovanja npr. Makedonija i Novi Zeland imaju najmanji broj potrebnih koraka - procedura (1), dok Novi Zeland ima i najkraće vrijeme za njihovo izvršenje (0,5 dana je potrebno za osnivanje firme). Slovenija ima najniže troškove osnivanja preduzeća (0,0), Austrija, Kolumbija i još 103 zemalje nemaju propisan potreban početni kapital.

Ovogodišnji izvještaj lakoće poslovanja pokazuje da je više od 60% ekonomija u svijetu poboljšalo svoje uslove poslovanje u proteklih godinu dana, implementirajući ukupno 231 reformu. Vrijeme za početak poslovanja je od 2003. godine u prosjeku smanjeno za čak 50%. Zabilježeno je 50 reformi u poslednjih godinu dana uspostavljajući ili poboljšavajući online alate za lakše počinjanje i bavljenje biznisom.